

Å tilegne seg en ny kultur

Kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og identitetsutforskning hos unge mennesker som kom til Norge som enslige, mindreårige asylsøkere

Ida Kierulf

Innlevert som hovedoppgave ved
Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO
Høst 2012

SAMMENDRAG

Forfatterens navn: Ida Kierulf

Tittel: Å tilegne seg en ny kultur: Kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og identitetsutforskning hos unge mennesker som kom til Norge som enslige, mindreårige asylsøkere.

Veiledere: Espen Røysamb og Brit Oppedal

"Formålet med denne studien har vært å undersøke hvordan *kulturell tilhørighet* hos unge mennesker som har flyktet uten sine nærmeste omsorgsgivere, påvirkes når flyktingene kommer til en ny kultur. Kulturell tilhørighet kan defineres som hvor sterkt en person føler for sitt medlemskap i en etnisk gruppe eller kultur, og er en komponent i begrepet kulturell identitet. Jeg har undersøkt i hvilken grad de unge flyktingene opplever tilhørighet til sin opprinnelseskultur og til norsk kultur. Jeg har også sett på nivåer av ferdigheter i språk og kulturspesifikke sosiale normer og verdier (*kulturkompetanse*) knyttet til opprinnelseskulturen og til vertskulturen. Videre har studien tatt for seg i hvilken grad kulturell tilhørighet henger sammen med kulturkompetanse, både når det gjelder opprinnelseskultur og vertskultur. Jeg har i tillegg studert om *utforskning av identitet* knyttet til opprinnelseskulturen har en modererende effekt på sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet, og har i denne forbindelsen gjort separate moderatoranalyser for opprinnelseskultur og norsk kultur. Utforskning av kulturell identitet dreier seg om på en oppriktig måte å sette seg inn i ulike kulturer og hva det vil innebære for en selv å slutte seg til de forskjellige alternativene. Utforskning er en komponent av kulturell identitet, separat fra kulturell tilhørighet. Deltakere i studien er 187 unge mennesker som har kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere. Datamaterialet er hentet fra spørreskjemaer delt ut til denne gruppen gjennomsnittlig fire år etter at de fikk oppholdstillatelse. Materialet er samlet inn ved forskningsprosjektet «Ungdom, kultur og mestring (UngKul)» ved Nasjonalt folkehelseinstitutt, divisjon for psykisk helse. Statistiske analysemetoder som er brukt er faktoranalyse, korrelasjonsanalyse, t-tester og regresjonsanalyse. Resultatene viser at alenekommende, unge flyktinger etter gjennomsnittlig fire år i Norge opplever signifikant sterkere tilhørighet til sin opprinnelseskultur enn til norsk kultur. De oppgir også signifikant høyere kompetanse innen opprinnelseskulturen enn innen norsk kultur. Resultatene viser videre at norsk kulturkompetanse predikerer norsk kulturell tilhørighet og kompetanse innen opprinnelseskultur predikerer tilhørighet til opprinnelseskultur. Kulturkompetanse predikerer

ikke tilhørighet på tvers av kulturelle domener. Når det gjelder opprinnelseskultur, ble det funnet en signifikant modererende effekt av utforskning av kulturell identitet på sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet. Det ble ikke funnet noen modererende effekt av utforskning av opprinnelsesidentitet på sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og tilhørighet til norsk kultur. Sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet knyttet til vertskulturen er lite studert i tidligere forskning. Det gjelder også sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet hos alene-kommende, unge flyktninger i Norge. Studien er videre unik når det gjelder å undersøke de to moderatormodellene. Konseptuelt tar studien for seg og plukker fra hverandre («disentangle») to viktige begreper i forskningsfeltet («akkulturasjon» og «kulturell identitet»), og bidrar til å klargjøre uoversiktlig begrepsbruk i tidligere litteratur.

FORORD

Tusen takk til veilederne mine, Brit Oppedal (UngKul, Folkehelseinstituttet) og Espen Røysamb (Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo og Folkehelseinstituttet) for gode faglige innspill, hyggelige møter og noen utfordrende puff! Jeg setter stor pris på at dere har vært med i arbeidets rykk og napp over flere år, parallelt med siste del av profesjonsstudiet og fødselspermisjon. Ved UngKul-prosjektet har jeg jobbet som forskningsassistent og dessuten med administrative oppgaver, for å få tilgang til datamaterialet i denne studien. Jeg er glad for å ha fått erfaring med datainnsamling og med å skrive søknad til Regional, etisk komité, samt å få innblikk i arbeidet som foregår ved UngKul blant annet gjennom faglig lunsjforum. Takk til UngKul og Brit for å ha gitt meg anledning til det. Takk også til alle som har fylt ut spørreskjemaer, og bidratt til datamaterialet i denne studien.

Til slutt takk til Tryggve og Vilde for gjennomlesning, for deres tålmodighet og utålmodighet – dere er mine yndlingsmennesker.

INNHALDSFORTEGNELSE

INTRODUKSJON.....	1
ALENE-KOMMENDE, UNGE FLYKTNINGER I NORGE.....	2
SENTRALE TEORETISKE BEGREPER.....	4
<i>Akkulturasjon</i>	4
<i>Kulturell tilhørighet</i>	7
<i>Kulturkompetanse</i>	9
<i>Utforskning av kulturell identitet</i>	11
SAMMENHENGEN MELLOM KULTURKOMPETANSE OG KULTURELL TILHØRIGHET.....	15
MODERATORMODELL FOR KULTURKOMPETANSE, KULTURELL TILHØRIGHET OG UTFORSKNING AV KULTURELL IDENTITET.....	17
DENNE STUDIEN.....	19
<i>Begrepsbruk</i>	19
<i>Forskningsspørsmål</i>	20
METODE.....	22
UTVALG.....	22
PROSEDYRE.....	23
MÅLEINSTRUMENTER.....	24
STATISTISKE ANALYSER.....	25
RESULTATER.....	27
FAKTORANALYSE.....	27
DESKRIPTIV STATISTIKK.....	28
BIVARIATE KORRELASJONER.....	30
REGRESJON OG MODERATORANALYSER.....	31
<i>Tilhørighet til opprinnelseskultur</i>	32
<i>Norsk tilhørighet</i>	33
<i>Kontrollere for kjønn og alder</i>	34
DISKUSJON.....	35
NIVÅER AV KULTURELL TILHØRIGHET, KULTURKOMPETANSE OG UTFORSKNING AV KULTURELL IDENTITET.....	35
KULTURKOMPETANSE OG KULTURELL TILHØRIGHET.....	37
MODERATOREFFEKTER.....	38
BEGRENSNINGER VED STUDIEN OG VIDERE FORSKNING.....	39
IMPLIKASJONER AV FUNNENE.....	41
KONKLUSJON.....	42
LITTERATURLISTE.....	45
VEDLEGG.....	51

INTRODUKSJON

De siste ti årene har mellom 320 og 2500 mennesker årlig kommet til Norge som mindreårige asylsøkere uten følge av sine nærmeste omsorgsgivere (Utlendingsdirektoratet, 2012). De har opplevd å flykte fra hjemlandet og å miste eller bli adskilt fra sine nære omsorgspersoner og sitt større nettverk av slekt og venner. De fleste får oppholdstillatelse og skal starte på nytt i Norge. Da må de orientere seg i sitt nye hjemland mer eller mindre på egenhånd. Hvordan klarer de seg, noen år etter?

De langsiktige, psykologiske konsekvensene av det å flykte kommer an på sosiale og personlige variabler *forut for, under og etter* flukten (Berry, 1997). Hovedtyngden av psykologisk forskning på flyktninger har sett på hva personer som flykter har vært igjennom forut for og under flukten, og hvilken betydning slike, ofte traumatiske, opplevelser har for den psykiske helsen. Prosesser som foregår *etter* at flyktningene har ankommet mottakerlandet er imidlertid minst like viktige for hvordan de greier seg videre (Montgomery, 2011). Det er dessuten her forebyggende tiltak kan settes inn. For å finne ut mer om hvordan det går med alene-kommende, unge flyktninger over tid, og for å kunne legge mottakssystemet til rette for denne gruppen, er det derfor viktig å undersøke prosesser som foregår etter at de har bosatt seg i mottakerlandet.

Denne studien tar for seg et viktig tema for alene-kommende, unge flyktninger etter at de har ankommet mottakerlandet, nemlig *kulturell tilhørighet* («affirmation»). Kulturell tilhørighet handler om hvor sterkt en person føler for sitt medlemskap i en etnisk gruppe eller kultur, og er en del av personens kulturelle identitet (Phinney & Ong, 2007). Når det meste rundt en er omskiftelig, som det er for alene-kommende, unge flyktninger, blir det å definere seg selv ofte ekstra betydningsfullt (Berry, 2006). Alene-kommende, unge flyktninger er dessuten i en alder der nettopp det å finne ut av egen identitet er blant de viktigste utviklingsoppgavene (Erikson, 1968). Å løse vanlige utviklingsoppgaver er minst like viktig for unge flyktninger som for andre når de skal mestre sin nye tilværelse. Det å finne ut av spørsmål knyttet til egen identitet i en fase mellom barndom og voksenliv kan oppleves forvirrende og uoversiktlig for mange. For alene-kommende, unge flyktninger skjer dette i en periode med mange andre store endringer, og uten støtte fra nære omsorgsgivere. Hvordan håndterer de denne prosessen?

Alene-kommende, unge flykninger i Norge

Denne studien omhandler unge mennesker som kom til Norge som «enslige, mindreårige asylsøkere». *Asylsøkere* er personer som kommer uanmeldt til et annet land enn hjemlandet og ber om beskyttelse (Utlendingsdirektoratet, 2007). I Norge kan man få asyl hvis man er forfulgt i hjemlandet, hvis det av enkelte andre grunner ikke er trygt å reise tilbake eller hvis sterke menneskelige hensyn taler for asyl. Betegnelsen «*enslige mindreårige asylsøkere*» blir brukt offisielt i Norge om unge mennesker som kommer til landet før de har fylt 18 år, uten foreldre eller andre med foreldreansvar (Utlendingsdirektoratet, 2009). De siste ti årene har mellom 320 og 2500 enslige mindreårige søkt om asyl hvert år (Utlendingsdirektoratet, 2012). Etter en topp i 2009, har antallet igjen gått ned, og i 2011 søkte 860 enslige mindreårige om asyl (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2012). Omtrent 70 % av søkerne får innvilget opphold hvert år. De fleste enslige mindreårige asylsøkere til Norge er fra Afghanistan, Somalia og Irak, og gutter mellom 15 og 18 år utgjør den største andelen av gruppen (Justis- og politidepartementet, 2011).

Målet i denne oppgaven har vært å studere gruppen etter en tid i Norge, og jeg har derfor sett på datamateriale fra spørreskjemaer delt ut til enslige mindreårige asylsøkere noen år etter at de fikk oppholdstillatelse. Dermed passer ikke lenger «enslige mindreårige asylsøkere» som betegnelse. For det første er de ikke lenger asylsøkere, men har blitt tildelt flyktningstatus og har fått oppholdstillatelse. Videre er de fleste nå over 18 år, og kan heller ikke lenger betegnes som mindreårige. Oftest har de dessuten skaffet seg et nettverk i Norge, slik at «enslige» heller ikke er dekkende. Jeg bruker derfor betegnelsen «alene-kommende, unge flykninger» om gruppen jeg studerer. Jeg vil likevel bruke «enslige mindreårige asylsøkere» om ungdom som fremdeles er i denne tidligere fasen av migrasjonsprosessen, og som mye av forskning og statistikk jeg skal gjennomgå handler om.

Før de kommer til Norge har enslige mindreårige asylsøkere opplevd å forlate hjemlandet, i tillegg til en fluktrute som for de fleste varer mellom ett og to år (Oppedal, Jensen & Seglem, 2008). Grunnene til at de flykter er komplekse. Mange flykter fra krig og væpnet konflikt: 75 % av enslige mindreårige har erfaringer fra krig (Oppedal et al., 2008). Andre grunner er at de har opplevd å miste foreldrene sine, at familien er i en vanskelig situasjon økonomisk eller i fare på grunn av den politiske situasjonen i hjemlandet (Øien, 2010). Bedre muligheter for utdanning og arbeid er også en grunn til å dra. Ofte er det familien som bestemmer at de skal reise, men de unge har gjerne selv en påvirkning og forstår og godtar grunnene. Hvordan familier gir omsorg til barn avhenger av både verdisyn og

faktiske muligheter. Det er ikke uvanlig at barn flytter innen hjemlandet eller til naboland for å oppnå utdanning eller arbeid (Øien, 2010). Noen enslige mindreårige har reist til et naboland først, og valgt å reise videre fordi behovene deres ikke ble oppfylt der. Det å migrere kan altså ha både positive og negative betydninger for ungdommene. Bakgrunnen og erfaringene enslige mindreårige har med seg varierer, og kan være en styrke for noen og et hinder for andre når de skal begynne et nytt liv i Norge.

Ved ankomst i Norge får enslige mindreårige asylsøkere tilbud om plass i barnevernets omsorgssentre, i egne transittmottak eller ved egne døgnbemannede avdelinger ved vanlige asylmottak (Bufetat, 2009). Enslige mindreårige får også utnevnt en verge (det kreves ikke oppholdstillatelse før vergen tildeles). Vanlige regler gjelder for asylsøknadsprosessen, men enslige mindreårige prioriteres fordi de er barn og ansees som særlig sårbare. Enslige mindreårige som får oppholdstillatelse flytter ut i kommunene, som mottar tilskudd til bosetting og integrering. I kommunene skal de følges opp av barnevernstjenesten, flyktningetjenesten, sosialtjenesten eller andre lokale instanser som skal sørge for utdannings- og helsetilbud samt fritidstilbud og tilgang til organisasjonsliv (Oppedal, Seglem, & Jensen, 2009). I den videre etableringsprosessen skal de unge flyktingene bli kjent med nye mennesker, samfunnsordninger, kultur og språk. Mange opplever disse nye erfaringene som overveldende (Hopkins & Hill, 2010). I kommunene bor de alene (40 %), i bofellesskap (ca 20 %), med slektninger (ca 20 %), i barnevernsinstitusjoner eller i fosterhjem (ECON, 2007). De fleste begynner på skole. En studie som har sett på det sosiale nettverket til enslige mindreårige i Norge, fant at over halvparten (65 %) hadde kontakt med familiemedlemmer i hjemlandet, og omtrent halvparten (53 %) med fjernere familiemedlemmer i Norge (Seglem, 2007). Gruppen hadde et relativt stort nettverk av venner i Norge, der de fleste hadde samme etniske bakgrunn som dem selv, men noen hadde også norsk eller annen etnisk bakgrunn.

Studier av psykiske plager blant enslige mindreårige viser at det er en sårbar gruppe sammenliknet med andre unge i mottakerlandene: De opplever mer psykiske vansker enn ungdom generelt, og også mer enn unge med etnisk minoritetsbakgrunn som bor sammen med foreldrene sine (Huemer et al., 2009; Seglem, Oppedal, & Røysamb, 2012; Wiese & Burhorst, 2007). De psykiske vanskene omfatter særlig depresjon og posttraumatisk stresslidelse. Når det gjelder depresjon blant alene-kommende, unge flyktinger i Norge, er det rapportert at omtrent halvparten av gutter og 60 % av jenter har betydelige plager (Oppedal et al., 2009). Med det menes at de skårer over en klinisk grenseverdi og antas å kunne ha behov for hjelpe- og støttetiltak, ikke at de oppfyller kriteriene for en depresjonsdiagnose. Sammenligningsvis skårer omtrent 40 % av både gutter og jenter med minoritetsbakgrunn som lever sammen med

foreldrene sine over den kliniske grenseverdien. De psykiske plagene blant flyktningbarn i eksil reduseres over tid (Montgomery, 2011). Traumatiske opplevelser før de kommer til mottakerlandet er avgjørende for den psykiske helsen på kort sikt. På lengre sikt har imidlertid forholdene i mottakerlandet større betydning. For eksempel har gode ferdigheter i språk, det å gå på skole og det å ha venner fra majoritetskulturen vist seg å predikere mindre psykiske vansker over tid (Montgomery, 2011).

I tidligere forskning på enslige mindreårige asylsøkere er forhold etter flukten relativt lite studert sammenliknet med opplevelser forut for og under flukten (særlig traumer) (Montgomery, 2011). Når det gjelder enslige mindreårige asylsøkere i Norge spesielt, er mottaks- og asylsøknadsprosessen mer inngående studert enn hvordan det går med ungdommene over tid etter at oppholdstillatelse er innvilget (Oppedal et al., 2008). Når vi vet at alene-kommende, unge flyktninger er en sårbar gruppe med mer psykiske vansker enn andre unge, og at mange av dem opplever det som overveldende å skulle bli kjent med et nytt samfunn på egenhånd, blir det viktig å undersøke nærmere hvordan de faktisk finner ut av den nye tilværelsen og hvilke faktorer som kan bidra til å lette starten på livet etter flukten. Denne studien bidrar til å øke kunnskapen om gruppen etter noen år i Norge.

Sentrale teoretiske begreper

Akkulturasjon

Denne oppgaven handler om kulturell tilhørighet, og om faktorer som påvirker kulturell tilhørighet. *Akkulturasjon* er et videre begrep som favner både utfalls- og prediktorvariablene i studien. Akkulturasjon er definert på mange ulike måter i litteraturen (Rudmin, 2009). Berry (1997) definerer det som kulturelle og psykologiske endringer som følger av interkulturell kontakt. Ifølge Berry (1998) foregår kulturelle endringer på gruppenivå, mens psykologiske akkulturasjonsprosesser, som denne oppgaven omhandler, foregår på individnivå. Eksempler på det siste er endringer i enkeltpersoners atferd, kompetanse, mestringsstrategier, holdninger, verdier, kognisjoner og emosjoner. Berrys definisjon kan kritiseres for å være for enkel idet den forsøker å overføre forståelse av endringer i kulturelle grupper direkte til individnivå (Rudmin, 2009). Individuelle, psykologiske prosesser ser imidlertid annerledes ut enn sosiologiske prosesser på gruppenivå.

Rudmin (2009) sammenlikner individets akkulturasjon til en ny kultur med det å tilegne seg kulturen man vokser opp i («enculturation»). Når kulturer overføres fra en

generasjon til den neste, skjer det ved at barn imiterer voksne, går på skole, lærer å forholde seg til lover og normer, og mange andre implisitte og eksplisitte læringsprosesser. Senere i livet fortsetter vi å bli stilt overfor nye aspekter ved kulturen idet vi utvikler nye roller sosialt og i yrkeslivet, idet vi møter nye institusjoner, og dessuten idet kulturen endrer seg. Tilegnelse av vår egen kultur er en prosess som fortsetter gjennom hele livet. Som en parallell til slik «enculturation» kan «akkulturasjon» ifølge Rudmin defineres som *tilegnelse av en ny kultur* («second culture acquisition»).

I forlengelsen av Rudmins synspunkter bruker Oppedal (2006) begrepet «akkulturasjonsutvikling». Hun er opptatt av at akkulturasjon blant barn og unge som vokser opp med flere kulturer foregår samtidig med deres generelle utviklingsprosess, og dermed skiller seg fra akkulturasjon blant voksne. Akkulturasjonsutvikling hos barn og unge kan best forstås som en prosess der ferdigheter, trekk og atferdsmønstre utvikles parallelt innen to (eller flere) ulike kulturelle domener (Oppedal, 2006). Det dreier seg om å utvikle egenskaper og trekk som individet trenger i sin flerkulturelle hverdag. Oppedal har definert akkulturasjonsutvikling som en kontinuerlig utviklingsprosess der individet får stadig bedre kompetanse innen spesifikke kulturelle domener (*kulturkompetanse*). Senere argumenterer hun for at også utvikling av *kulturell identitet* er en viktig del av akkulturasjonsprosessen (Oppedal & Røysamb, 2007). Kulturell identitet er et aspekt av akkulturasjon som fokuserer på subjektiv opplevelse av selvet («sense of self»), og som består av komponentene *forpliktelse* («commitment») og *utforskning* («exploration») (Phinney & Ong, 2007). *Kulturell tilhørighet*, som er utfallsvariabelen i denne oppgaven, kan forstås som en del av *forpliktelses*-komponenten.

Alene-kommende, unge flyktninger har levd innen opprinnelseskulturen i første del av oppveksten og fortsetter utviklingen i senere ungdomstid og tidlig voksenliv i en ny kultur. Akkulturasjonsprosessen kan for denne gruppen best beskrives som å befinne seg imellom akkulturasjon hos personer som migrerer som voksne og akkulturasjonsutvikling hos barn og unge som vokser opp med to kulturer fra de er små. I denne oppgaven forstår jeg akkulturasjon som utviklingen av egenskaper og trekk individet har behov for innenfor spesifikke kulturelle domener, der sentrale prosesser er tilegnelse av kulturkompetanse og utvikling av kulturell identitet. Det er verdt å nevne at samtidig som enkeltmennesker tilpasser seg kulturen de er del av, så vil individene også påvirke de kulturelle rammene. Individene og den kulturelle konteksten står i et to-veis påvirkningsforhold (LaFromboise, Coleman, & Gerton, 1998; Oppedal, 2006).

Akkulturasjon dreier seg om bevaring av trekk knyttet til kulturen der man kommer fra og dessuten om tilegnelse av idealer og praksiser knyttet til en ny kultur (Berry, 1998). I tidligere forskning ble akkulturasjon ofte ansett som en én-dimensjonal prosess langs en skala der bevaring av opprinnelseskulturen og tilpasning til den nye kulturen ble ansett som to ytterpunkter: Økt tilpasning til mottakerkulturen innebærer større avstand til opprinnelseskulturen, og omvendt. I senere litteratur er det derimot stadig bredere aksept for et to-dimensjonalt syn på akkulturasjon: Tilknytning til den ene kulturen kan foregå uavhengig av tilknytningen til den andre, slik at det er mulig å bevare forbindelsen til opprinnelseskulturen samtidig som man adopterer og har tett kontakt med den nye kulturen (Berry, 1997; Cuellar, Nyberg, Maldonado, & Roberts, 1997; Oppedal, 2006; Phinney, 2003). Noen personer forholder seg til tre eller flere kulturer, eller dimensjoner (Phinney, 2003). Selv om en slik flerdimensjonal forståelse aksepteres i stadig større grad i nyere akkulturasjonslitteratur, er det fremdeles mye forskning som ignorerer synet eller som kun tar for seg én av dimensjonene (Phinney, 2003).

Denne oppgaven legger en flerdimensjonal forståelse av akkulturasjon til grunn. Når det gjelder kulturell identitet, omtales identitet knyttet til opprinnelseskulturen ofte som «etnisk identitet» («ethnic identity»), mens identitet knyttet til mottakerkulturen ofte omtales som «vertsidentitet» («host identity»). Det kan innvendes mot denne bruken av «etnisk» at *norsk* også er en etnisitet. For å gi i et mindre etnosentrisk bilde vil jeg i denne oppgaven i stedet bruke «opprinnelsesidentitet» om identitet knyttet til kulturen migranter kommer fra.

Ward (2001) argumenterer for at det kan være nyttig å studere ulike aspekter av akkulturasjon hver for seg, og også verdifullt å se på sammenhengene mellom dem. De ulike aspektene kan ha ulike teoretiske utgangspunkt, kan predikeres ut fra ulike variabler og har ulike utviklingsforløp (Masgoret & Ward, 2006). Phinney (2003) argumenterer for det samme når det gjelder identitetskomponentene forpliktelse og utforskning. Foreløpig finnes det likevel få studier som har studert sammenhengen mellom de enkelte komponentene i kulturell identitet.

I denne oppgaven skal jeg gå inn i og løse opp («disentangle») akkulturasjonsbegrepet og begrepet «kulturell identitet». Jeg skal fokusere på dynamikken mellom ulike aspekter ved akkulturasjonsprosessen, nemlig *kulturell tilhørighet*, *kulturkompetanse* og *utforskning av kulturell identitet*, i relasjon til henholdsvis opprinnelseskultur og mottakskultur. For alene-kommende, unge flyktninger i Norge er det gjort lite forskning på dynamikken mellom disse aspektene. To studier har undersøkt sammenhengen mellom kulturkompetanse og psykisk helse (Oppedal & Røysamb, 2007; Oppedal, Røysamb, & Sam, 2004). Sammenhengen

mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet er imidlertid ikke studert tidligere. For å forstå bedre hvordan det går med alene-kommende, unge flyktninger etter en tid i Norge, er det altså behov for å studere kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og utforskning i denne gruppen nærmere.

Kulturell tilhørighet

Kulturell tilhørighet handler om den subjektive opplevelsen av å høre hjemme i en etnisk gruppe eller kultur (Phinney, 2003). Hvor sterkt føler en person for sitt etniske gruppedlemskap? I dagligtale er det denne komponenten det oftest refereres til når man snakker om kulturell identitet (Phinney & Ong, 2007). Begrepets teoretiske utgangspunkt er Henri Tajfels *sosial identitetsteori* (Tajfel, 1981; Tajfel & Turner, 1986). Begrepet kan også forstås ut fra Eriksons (1968) og Marcias (1980, 1993) teorier om identitetsutvikling. Jeg skal begynne med et kort overblikk over sosial identitetsteori.

Med bakgrunn i personlige erfaringer fra andre verdenskrig, var Tajfel opptatt av å finne forklaringer på menneskelige prosesser som fordommer, diskriminering og konflikter mellom grupper. Sosial identitetsteori er fortrinnsvis en teori om interaksjon mellom grupper, og teoriens kjerne er hvordan motivasjonen til å øke eget selvbilde og evaluere ens identitet positivt, virker inn på sosial atferd. Sosial identitetsteori er relevant for temaet i denne studien først og fremst på grunn av sitt tankegods omkring fenomenet sosial identitet. Ifølge teorien er *personlig identitet* og *sosial identitet* to viktige komponenter i en persons selvbilde (Tajfel, 1981). Personlig identitet omfatter kvaliteter og karakteristikk som er unike for det enkelte individet, mens sosial identitet defineres som en subjektiv opplevelse av tilknytning til en gruppe, samt i hvilken grad opplevelsen av tilknytning fører til favoriserende holdninger til gruppen. En grunnleggende antakelse i sosial identitetsteori er at de sosiale gruppene vi er medlem av, slik som yrkesgrupper, nasjonaliteter, kjønn, politiske partier, idrettsklubber og vennegjenger, utgjør en viktig del av vår selvopplevelse. Det å være medlem av en gruppe gir i seg selv en følelse av tilknytning, og påvirker videre vår selvforståelse og vårt selvbilde.

Blant ulike typer grupper som individer kan være medlem av, er etniske grupper. En *etnisk gruppe* eksisterer når overbevisningen om felles avstamning brukes for å binde folk sammen (Liebkind, 2006). Etnisk gruppedlemskap blir stor grad bestemt av kulturelt opphav (Phinney & Ong, 2007). Individer velger med andre ord ikke etnisk gruppedlemskap helt fritt. Likevel har individet innflytelse over hvilken betydning man tillegger det etniske gruppedlemskapet. For å få grep om en persons kulturelle tilhørighet, gjelder det derfor å få innsikt i hvilke etniske grupper personen anser seg som medlem av, og

dessuten hvor sterkt han eller hun identifiserer seg med de ulike gruppene (Phinney, 1990). For medlemmer av dominerende etniske grupper, vil opplevelsen av kulturell tilhørighet som oftest være lite fremtredende, mens det er av særlig betydning for medlemmer av etniske minoritetsgrupper, som i større grad blir konfrontert med sin bakgrunn (Phinney & Ong, 2007).

Kulturell tilhørighet kan også forstås ut fra Eriksons (1968) og Marcias (1980, 1993) teorier om identitetsutvikling. Jeg skal komme tilbake til teoriene under kapittelet «Utforskning av kulturell identitet» og vise hvordan kulturell tilhørighet forholder seg til resten Eriksons og Marcias teoretiske rammeverk. I denne omgang holder det å forklare at tilhørighet kan sees som en del av det Marcia (1980, 1993), basert på Eriksons teori, kaller *forpliktelse* («commitment») til en identitet. Forpliktelse innebærer å ta et valg blant mange mulige identitetsalternativer og å holde fast ved valget (Marcia, 1980, 1993). Phinney (1989, 1990, 1992) har overført disse tankene til området kulturell identitet.

I løpet av sitt arbeid med faktorstrukturen til kulturell identitet, har Phinney utviklet sitt syn på forholdet mellom kulturell tilhørighet og forpliktelse («commitment»): I begynnelsen så hun det som to ulike fenomener (Phinney, 1992), mens senere analyser (Phinney & Ong, 2007; Roberts, et al., 1999); har vist at tilhørighet og forpliktelse er en del av (lader på) den samme faktoren. Ved å se kulturell tilhørighet som en del av forpliktelsesfaktoren, kan Phinney sies å overse at det går et skille mellom tilhørighet til *en gruppe* og forpliktelse til *en identitet* eller *rolle*. Det kan argumenteres for at det er mulig å ha en forpliktet kulturell identitet uten å ha en sterk tilhørighet til en kultur: En person kan eksempelvis ha gjort seg opp en mening om hvordan hun eller han vil utøve sin norske rolle, uten likevel å føle en sterk tilhørighet til norsk kultur. I denne oppgaven lener jeg meg på Phinneys teori, og anerkjenner at forpliktelse og tilhørighet henger tett sammen. Når det kommer til de empiriske undersøkelsene, studerer jeg likevel tilhørighet isolert fra forpliktelse, og kommer på den måten utenom problemene skissert her.

Som akkulturasjon generelt, kan kulturell tilhørighet best forstås som et flerdimensjonalt fenomen. Mennesker som migrerer kan i større eller mindre grad føle tilhørighet til kulturen de kommer fra og til kulturen de flytter til. En enslig mindreårig asylsøker i Norge kan for eksempel i større eller mindre grad se på seg selv som afghansk (tilhørighet til sin opprinnelige kultur) og som norsk (tilhørighet til mottakerkulturen).

Kulturell tilhørighet er en viktig del av selvbildet (Phinney, 1992). Ifølge sosial identitetsteori er sosial identitet tett knyttet til selvfølelse fordi gruppedlemmer har en tendens til å evaluere sin egen gruppe mer positivt enn andre, og avlede selvfølelse fra

følelsen av tilknytning (Tajfel & Turner, 1986). En sterk kulturell tilhørighet vil derfor påvirke selvfølelsen positivt (Roberts, et al., 1999; Ward, Bochner, & Furnham, 2001). Den positive sammenhengen kan problematiseres: Det har vært diskutert om opplevd tilhørighet til grupper som har lav status i samfunnet kan føre til selvstigmatisering og dermed ha en negativ påvirkning på selvfølelsen (Phinney, 1990; Tajfel, 1978). Det finnes imidlertid empirisk støtte for oppfatningen om at sterk kulturell tilhørighet påvirker selvfølelsen positivt: Flere studier har vist en moderat, men konsistent, positiv samvariasjon mellom en sterk kulturell tilhørighet og positiv selvfølelse (Phinney, 1992; Roberts, et al., 1999). Forskere har også funnet positive korrelasjoner mellom kulturell tilhørighet og psykologisk tilfredshet («psychological wellbeing»), mestringstro, optimisme og skoletilpasning (Liebkind, 2006; Liebkind, Jasinskaja-Lahti, & Solheim, 2004; Roberts, et al., 1999; Smith, Walker, Fields, Brookins, & Seay, 1999). Kulturell tilhørighet ble i disse studiene målt ved et samlemål for flere komponenter av kulturell identitet der et av dem er kulturell tilhørighet. Kulturell tilhørighet kan dessuten være en buffer mot opplevd diskriminering (Neblett, Rivas-Drake, & Umana-Taylor, 2012; Riina & McHale, 2012). Når det gjelder sammenheng med psykiske plager, er det sprikende funn i forskningslitteraturen: Noen har funnet en negativ sammenheng med ensomhet og depresjon (Roberts, et al., 1999), mens andre ikke finner noen slik sammenheng (Virta, Sam & Westin, 2004). Flere studier har funnet at opplevelsen av tilhørighet til opprinnelseskulturen er tettere knyttet til psykologisk tilfredshet og internaliseringsvansker, mens tilhørighet til vertskulturen i større grad henger sammen med tilpasning til skole og til samfunnet forøvrig (Liebkind et al., 2004; Ward et al., 2001). I og med at kulturell tilhørighet spiller en rolle for en rekke psykologiske variabler, er det viktig å forstå hvilke faktorer som bidrar til å styrke alene-kommende, unge flyktingers kulturelle tilhørighet.

Kulturkompetanse

Foruten kulturell tilhørighet, er *tilegnelse av kulturkompetanse* en sentral del av akkulturasjonsprosessen. Innen forskning på kulturkompetanse tenker man seg at det er problemer i sosiale møter i hverdagen som fører til krysskulturelle problemer i videre forstand (Masgoret & Ward, 2006). Problemer som har å gjøre med at kulturen er fremmed, kan derfor best løses ved kulturell læring: tilegnelsen av kulturspesifikke ferdigheter for å håndtere et nytt kulturelt miljø. *Språkferdigheter* er essensielt i denne sammenhengen. Ved reetablering i en ny kulturell kontekst endres med tiden språkferdighetene: Den som flytter holder ferdigheter i morsmålet mer eller mindre ved like, samtidig som han eller hun lærer seg et nytt språk. Innenfor de bestemte kulturene finnes, i tillegg til selve språket, også *normer*,

konvensjoner og verdier som styrer mellommenneskelige relasjoner. Personer som flytter til en ny kultur må lære seg disse normene, konvensjonene og verdiene. Kulturkompetanse dreier seg altså om kunnskap og ferdigheter i verbal og ikke-verbal kommunikasjon samt om kulturspesifikke mønstre for atferd og interaksjon (Oppedal, 2006; Oppedal & Idsø, 2012).

Masgoret og Wards (2006) teori om kulturkompetanse handler om voksne. Som nevnt tidligere kan akkulturasjon blant barn og unge best forstås som en del av deres generelle utvikling (Oppedal, 2006). Når det gjelder kulturkompetanse, er det slik at alle barn og unge er i ferd med å lære seg språk, normer, konvensjoner og verdier som styrer sosial interaksjon innenfor kulturen de lever i. Barn og unge som vokser opp med flere kulturer lærer to sett av disse ferdighetene. Kulturkompetanse utvikles i sosialt samspill med medlemmer fra kulturen det gjelder (LaFromboise et al., 1998; Oppedal, 2006). Etter hvert som barn og unge får erfare stadig flere ulike former for kontakt med mennesker innen de ulike kulturene, og dessuten modnes kognitivt sett, tilegner de seg stadig bedre kompetanse. Kompetansen kan beskrives som skript eller arbeidsmodeller for å løse språklige, affektive, atferdsmessige og sosiale oppgaver innen de gitte kulturene. Barn og unge som vokser opp med flere kulturer utvikler arbeidsmodeller som blir stadig mer utbroderte og gir bedre grunnlag for deltakelse på de ulike sosiokulturelle domenene (Oppedal, 2006).

I praksis er kulturell kompetanse viktig for å kunne få til det man ønsker innen en gitt kulturell kontekst (LaFromboise et al., 1998). I hvilken grad er en person i stand til å formidle tanker og følelser til medlemmer av kulturen det er snakk om? Hvilket repertoar av kulturelt akseptable roller har personen til rådighet? Greier han eller hun å bruke sine sosiale evner på kulturelt akseptable måter? For eksempel har flere studier sett på det å fremføre og få igjennom et budskap («assertiveness») innenfor ulike kulturelle kontekster (Buriel & Saenz, 1980; LaFromboise & Rowe, 1983). I sin bredeste forstand handler kulturkompetanse om evnen til effektiv sosial interaksjon i møte med personer med en bestemt kulturell bakgrunn, og dermed om evnen til å beherske det kulturelle miljøet og å lykkes som deltaker der (Masgoret & Ward, 2006; Oppedal, 2006). Oppedal (2006, 2007) argumenterer for at kulturkompetanse er viktig også for å oppleve tilhørighet.

En undersøkelse som så på faktorstrukturen til kulturkompetanse blant minoritetsbarn i Norge, fant at norsk kulturkompetanse og kompetanse innen opprinnelseskulturen ladet på to ulike faktorer som i liten grad korrelerte med hverandre (Oppedal & Idsø, 2012). Undersøkelsen viser at også kulturkompetanse er et flerdimensjonalt fenomen. For personer som lever med to kulturer, utvikles kulturkompetanse i relasjon til to ulike kulturelle domener, og det er ikke nødvendigvis sammenheng mellom utviklingen innenfor opprinnelseskulturen

og vertskulturen. Det er for eksempel ikke slik at økt norsk kulturkompetanse nødvendigvis innebærer redusert opprinnelseskompetanse, og vice versa. Den samme faktorundersøkelsen viser også at kulturkompetanse ikke dreier seg om generelle sosiale ferdigheter, men om kompetanse knyttet til spesifikke kulturelle domener. Dersom kulturkompetanse kun dreide seg om en underliggende variabel av generell sosial kompetanse, ville ikke faktoranalysen resultert i disse to faktorene. Kompetanse-perspektivet på akkulturasjon understreker at personer med tilhørighet til flere kulturelle domener aktivt kan veksle mellom språk og normer for sosial interaksjon og dermed håndtere ulike kulturelle domener (LaFromboise et al., 1998; Oppedal, 2006).

Oppedal (2006, 2007) argumenterer for at kulturkompetanse er viktig for å oppleve tilhørighet. Man kan få en hypotese om at kulturkompetanse bidrar til å styrke kulturell tilhørighet. I hvilken grad kulturkompetanse påvirker kulturell tilhørighet, er et spørsmål som må studeres empirisk, ikke antas uten videre.

Utforskning av kulturell identitet

I møte med en ny kultur kan man være mer eller mindre opptatt av å *utforske* spørsmål knyttet til kulturell identitet. Utforskning av identitet handler om at man oppriktig undersøker alternative retninger innenfor ulike områder av identiteten, og kan best forstås ut fra teori om identitetsutvikling. I historisk sammenheng er Erik Erikson en sentral teoretiker på dette forskningsfeltet. Videre har Marcia (1980, 1993) operasjonalisert Eriksons teori om identitetsutvikling, og Phinney (1989, 1990, 1992) har vist at operasjonaliseringen har gyldighet også når det gjelder utvikling av kulturell identitet. Jeg skal videre presentere arbeidene til Erikson, Marcia og Phinney i korte trekk, før jeg ser nærmere på hva utforskning av kulturell identitet innebærer.

Der sosial identitetsteori i første rekke tar for seg implikasjoner av identitet for holdninger, overbevisninger og atferd, fokuserer Eriksons teori på *utviklingen* av identitet. Erikson (1968) definerer identitet som en *subjektiv følelse av enhet og kontinuitet som gir individer en stabil opplevelse av selvet*. Denne følelsen av enhet og kontinuitet er med på å gi retningslinjer i valg på viktige områder i livet. Teorien har sine røtter i psykoanalysen og tar for seg hvordan egoet utvikles gjennom ulike stadier. Ulike livsfaser utgjør sensitive perioder for tilegnelsen av bestemte evner, holdninger og ferdigheter som individet trenger for å utvikle en sunn personlighet og bli i stand til aktivt å mestre sine omgivelser (Erikson, 1968). Individet står på hvert stadium overfor en psykososial konflikt, og hvordan konflikten løses, avgjør utfallet av utviklingen for den aktuelle personlighetsdelen. I motsetning til Freud

beskriver Erikson en utvikling som foregår livet gjennom. Han ser utviklingen av identitet som den viktigste oppgaven i ungdomsårene og tidlig voksenliv. Konflikten på dette stadiet er den mellom identitet og identitetsforvirring. Individet går igjennom en fase med intens utforskning («moratorium») (Erikson, 1968). Spørsmål den unge stiller seg er: «hvem er jeg?» og: «hva er min plass i samfunnet?»

Identiteten utvikles på ulike domener i livet, slik som yrkesvalg, involvering i samfunnet, kjønnsroller, seksualitet, religiøsitet og ideologiske verdier (Erikson, 1968). Dersom løsninger tvinges igjennom for tidlig, kan den unge ende med å lukke seg inne i en ugjennomtenkt identitet. I beste fall får identitetsutviklingen ta den tiden som trengs og resulterer i en dyp forpliktelse til yrkesrollen, samfunnsengasjementet, den seksuelle orienteringen eller verdiene som passer best med individets unike egenskaper, behov og talenter. Da har individet oppnådd en moden identitet - en ny indre struktur som gjør at individet tåler mer, og som gir økt robusthet i møte med livets senere prøvelser. Slik som Tajfel (1981), skiller også Erikson (1968) mellom personlige og sosiale aspekter av identitet. Personlig identitet refererer til en persons mål, verdier og overbevisninger, mens sosial identitet refererer til at personen identifiserer seg med bestemte grupper, og gruppens idealer, normer og konvensjoner.

James Marcia (1980, 1993) har operasjonalisert identitetsutviklingsprosessene beskrevet av Erikson slik at de kan studeres empirisk. Ved hjelp av intervjuer om identitet har Marcia utviklet en typologi basert på grad av *utforskning* («exploration») og grad av *forpliktelse* («commitment»). *Utforskning* handler som nevnt om at man oppriktig undersøker alternativer innenfor ulike domener av identiteten. Eksempler er å utforske ulike yrkesmuligheter, ulike kjønnsroller eller ulike ideologiske retninger, og å få en forståelse av hva som ligger i retningene. *Forpliktelse* innebærer å ta et valg blant mange mulige identitetsalternativer og å holde fast ved valget.

Basert på hvor mye en person har utforsket ulike identitetsalternativer og i hvilken grad han eller hun har forpliktet seg, presenterer Marcia fire ulike identitetsprofiler, eller -stater. For en person som i liten grad har utforsket spørsmål knyttet til identiteten sin, og som heller ikke har tatt forpliktende valg, er statusen ifølge Marcia «diffusion». «Diffusions» bryr seg ikke noe særlig om sin identitet og har lite å si om den. Har man forpliktet seg til en identitet uten å utforske alternativene noe særlig, kalles det «foreclosure». Identiteten vil fremstå som rigid, men lite gjennomtenkt. Videre bruker Marcia «moratorium» om individer som ikke har funnet en identitet å forplikte seg til, men som er i en fase der de er opptatt av å utforske ulike retninger, og som bruker mye tid på det. Til slutt er det personer som har

utforsket identiteten grundig og også tatt et forpliktende valg, «achievements». De vil oftest holde fast ved sin identitet i møte med alternativer, men identiteten er mer fleksibel enn hos «foreclosures» og kan endres dersom man finner gode grunner for det. Empiriske studier har vist at de fleste individer beveger seg fra lavere til høyere identitetsstatus fra midten av tenårene til midten av 20-årene (Marcia, 1980), men noen stopper også opp med lavere status eller beveger seg et skritt tilbake f.eks fra «moratorium» til «foreclosure» (Kroger, 2001). De ulike identitetsstatusene kan presenteres som i tabell 1.

Tabell 1.
Marcias fire identitetsstatus-typer

	Liten grad av forpliktelse	Stor grad av forpliktelse
Liten grad av utforskning	Diffusion	Foreclosure
Stor grad av utforskning	Moratorium	Achievement

Phinney argumenterer for at utvikling av *kulturell identitet* er en del av identitetsutviklingsprosessen i ungdomsårene (Phinney, 1989).¹ Marcias statusteori er fleksibel når det gjelder innhold: Den kan brukes på mange ulike domener av identiteten (Marcia, 1993). Så lenge domenet er betydningsfullt i den livsfasen det gjelder, og så lenge man finner igjen variablene utforskning og forpliktelse, kan teorien brukes om mange andre områder enn yrkesvalg, kjønnsroller og ideologi. Selv om prosessen er den samme, vil en person ofte ha ulik status innenfor ulike domener. Ved hjelp av dybdeintervjuer med unge mennesker med ulik etnisk bakgrunn, oppdaget Phinney at Marcias identitetsstatuser også gjelder for utviklingen av kulturell identitet. Den kulturelle identiteten vil altså endres etter hvert som en person utforsker og finner ut av temaer som har å gjøre med etniske grupper av betydning for ham eller henne (Phinney, 1990). Til forskjell fra Marcia fant Phinney imidlertid støtte for tre statuser, ikke fire: hun slår sammen «diffusions» og «foreclosures» til en gruppe og kaller den «unexamined» (Phinney, 1989). Hun fant dessuten ikke igjen nivåene for personer med majoritetsbakgrunn.

Fenomenene utforskning og forpliktelse henger tett sammen i Eriksons og Marcias teorier. Phinney (2003) argumenterer likevel for at det kan være nyttig å studere dem hver for seg. I tidlige artikler anså hun *kulturell identitetsutvikling*, bestående av utforskning

¹ Phinney bruker ikke begrepet «kulturell identitet», men «etnisk identitet» («ethnic identity»). «Etnisk identitet» i Phinneys artikler viser oftest til det jeg i denne oppgaven har kalt «opprinnelsesidentitet» (Phinney 1989, 1990, 1992, 1999). For å unngå sammenblanding av begreper holder jeg meg til «kulturell identitet» og bruken jeg har skissert i kapittelet «Akkulturasjon».

(«exploration») og forpliktelse («commitment»), som én viktig komponent i kulturell identitet. *Tilhørighet* («affirmation and belonging») var en annen viktig komponent (Phinney, 1990, 1992). I senere undersøkelser har Phinney og kolleger imidlertid kommet frem til en to-faktorstruktur for kulturell identitet med faktoren «exploration» (fundert i Erikson og Marcias utviklingsteorier) på den ene siden og «affirmation, belonging and commitment» (fundert i sosial identitetsteori) på den andre (Phinney & Ong, 2007; Roberts, et al., 1999). Det gir grunnlag for å studere utforskning og forpliktelse hver for seg. For øvrig gir det at hun samler «affirmation, belonging» og «commitment» i én faktor, grunnlag for å se *tilhørighet* som en del av forpliktelsesfaktoren, som jeg har tatt opp tidligere. Det er verdt å nevne at teorien ikke predikerer en kausalsammenheng mellom utforskning og forpliktelse: Det er ikke slik at jo mer man utforsker, jo sterkere forplikter man seg nødvendigvis til identiteten det gjelder. Det er derimot mulig å ha en forpliktet identitet uten ha utforsket den, nemlig «foreclosure»-status. Noen mennesker har dessuten utforsket uten at de likevel forplikter seg, «moratoriums». I resten av dette kapittelet skal jeg nå konsentrere meg om *utforskning av kulturell identitet*.

Tidligere forskning har ikke kommet frem til entydige konklusjoner om hva som setter i gang utforskning av ens kulturelle identitet, men et forslag er at man blir konfrontert med sin egen kulturelle bakgrunn i form av en sjokkerende opplevelse som gjør at man stiller spørsmål ved ens eget verdensbilde (Phinney, 1989). Enslige mindreåriges flukt fra hjemlandet må kunne sies å være en slik sjokkerende erfaring. En annen hypotese er at man gradvis oppdager at majoritetsgruppens verdier og holdninger er i konflikt med et positivt bilde av en selv og ens egen gruppe, slik som negative stereotyper. Dermed øker motivasjonen til å utforske kulturelle temaer (Phinney, 1989).

Selve utforskningen består i aktivt å skaffe seg kunnskap om alternative kulturelle identiteter, det vil si etniske grupper som er relevante for individet, og hva det vil si å slutte seg til gruppene (Phinney, 1992). Det omfatter blant annet kunnskap om kulturens historie, tradisjoner og skikker. En person som er opptatt av å utforske, vil for eksempel lese om kulturen, snakke med folk som kjenner den og lære seg kulturelle praksiser (Phinney & Ong, 2007). Personen har gjerne også eksperimentert med hvordan det ville være å slutte seg til alternative etniske grupper. Utforskningen oppleves som følelsesmessig viktig; personen er genuint på leting etter en retning og «vimser» ikke bare rundt (som derimot er typisk for «diffusion») (Marcia, 1993). Identiteten er heller ikke bare overtatt fra betydningsfulle andre (som er typisk for «foreclosure»).

Det som skiller personer som har utforsket sin kulturelle identitet fra personer som ikke har det, er altså *hvordan* de har kommet frem til identiteten: På hvilket grunnlag har de holdt fast ved eller gått bort fra identiteten gjennom ulike livsfaser (Marcia, 1993)? Personer med en «utforsket identitet» («diffusions» og «foreclosures») har tenkt lite igjennom det. De er uinteresserte i sin kulturelle bakgrunn eller har overtatt oppfatninger om identitet fra familie, venner, storsamfunnet eller andre (Phinney, 1989). «Moratoriums» og «achievements» er inne i eller har bak seg en fase der de aktivt har jobbet med å ta stilling til og utforme den opplevde kulturelle identiteten sin.

Sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet

Hvordan påvirkes alene-kommende, unge flyktnings kulturelle tilhørighet når de begynner sitt nye liv i Norge? Endringer i kulturell tilhørighet som følge av at individer flytter til en ny kultur er tematisert i tidligere litteratur. En linje av studier har brukt generasjon som indikator på akkulturasjon og sett på endringer fra en generasjon innvandrere til den neste. Flere av disse studiene har funnet at kulturell tilhørighet endrer seg med akkulturasjon, nærmere bestemt at opplevd tilhørighet til opprinnelseskultur minker og tilhørighet til vertskultur øker med generasjoner (Cameron & Lalonde, ref. i Phinney, 2003; Ting-Toomey, ref. i Phinney, 2003). Det finnes imidlertid også studier som finner at tilhørighet endrer seg lite (Cuellar et al., 1997) og som ikke finner signifikant endring (Phinney, 2003). Studiene har undersøkt ikke-europeiske, etniske minoritetsgrupper i USA og har sett på voksne eller på unge som har migrert sammen med familiene sine. Kulturell tilhørighet er en av flere komponenter i et samlemål brukt i studiene. Forskningen som bruker generasjon som indikator på møte med en ny kultur, sier imidlertid ikke noe om hvilke mekanismer som er virksomme i prosessen (Phinney, 2003). Phinney understreker derfor at det vil være nyttig å studere kulturell tilhørighet i relasjon til spesifikke aspekter av akkulturasjon, heller enn til generasjon.

En prosess i akkulturasjon som kan antas å påvirke kulturell tilhørighet er kulturkompetanse. Oppedal (2006) argumenterer for at tilegnelse av kulturkompetanse kan bidra til en følelse av tilhørighet. Ifølge Schwartz, Montgomery og Briones (2006) har endringer i språk, verdier og atferd som skjer i en møte med en ny kultur, klare implikasjoner for blant annet kulturell tilhørighet. De hevder at endringer i kulturelle ferdigheter påvirker hvordan migranter både former, omarbeider og opprettholder sin opplevelse av kulturell tilhørighet. Ifølge sosial identitetsteori beror sosial identitet, som kulturell tilhørighet er et

eksempel på, dessuten på hvilke grupper vi anser oss som medlem av (Tajfel, 1981). Ved å lære seg språkferdigheter og kulturspesifikke normer for sosial interaksjon kan det antas at man kommer tettere innpå gruppen det er snakk om, at man stadig blir minnet om likhet med gruppen og at opplevelsen av kulturell tilhørighet til gruppen styrkes. Kompetanse om språk, normer og koder for kommunikasjon kan være en måte å oppnå identifikasjon og å skille seg positivt ut på (Ward et al., 2001).

Likevel kan det også tenkes at opplevelsen av kulturell tilhørighet kan utvikles, styrkes og opprettholdes uavhengig av kulturell kompetanse. Det finnes andre kilder til kulturell tilhørighet enn kulturkompetanse. For eksempel kan opplevd diskriminering eller urettferdig behandling føre til sterkere kulturell tilhørighet til opprinnelseskulturen, fordi selvfølelsen søkes opprettholdt ved tilhørighet til, og positiv evaluering av, gruppen (Tajfel, 1978). Det finnes dessuten forskning som har funnet at språkferdigheter, en komponent i kulturell kompetanse, *ikke* er nødvendig for å opprettholde følelsen av tilhørighet til en gruppe (Edwards & Chrisholm, 1987). Videre finnes det forskning som tilsier at migranter (voksne innvandrere og flyktninger) gjerne lærer seg nye ferdigheter, men at det i liten grad virker inn på kognitive strukturer som verdier og holdninger (Ward et al., 2001). I en studie ble greske innvandrere sammenliknet med majoritetsgruppen og med grekere i hjemlandet (Ward et al., 2001). Innvandrerne liknet mest på majoritetsgruppen i atferd, som kan sidestilles med kulturkompetanse i denne studien, men mest på grekere i verdier. Det kan altså stilles spørsmål ved om utvikling av kompetanse egentlig har påvirkning på indre strukturer, slik som opplevd kulturell tilhørighet.

Selv om det finnes studier som tilsier at kulturkompetanse ikke er nødvendig for å styrke opplevelsen av kulturell tilhørighet, er det også mye forskning som finner en positiv sammenheng. Det er lite forskning som studerer kulturkompetanse som helhet slik det er definert i denne oppgaven, i stedet har studiene sett på språk eller sosial atferd innen spesifikke kulturelle domener, som jo er dimensjoner av kulturkompetanse. Morsmålsferdigheter og tid tilbrakt med jevnaldrende fra samme etniske gruppe er funnet å bidra til sterkere tilhørighet til opprinnelseskulturen, målt ved et samlemål der kulturell tilhørighet er en av komponentene (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006a; Phinney, Romero, Nava, & Huang, 2001). Flere studier finner en positiv sammenheng mellom kulturell tilhørighet og språkferdigheter (Bankston & Zhou, 1995; Imbens-Bailey, 1996). Tospråklige barn er funnet å uttrykke større nærhet til opprinnelseskulturen enn barn som bare snakker majoritetsspråket (Imbens-Bailey, 1996), og det er funnet en positiv sammenheng mellom andrespråk og tilknytning til majoritetsgruppen (Clément, 1986; Lalleman, 1987). Noen

studier finner kjønnsforskjeller i hvordan kulturell tilhørighet endres i møte med en ny kultur. Blant voksne migranter er kvinner funnet å opprettholde en sterkere tilhørighet til opprinnelseskulturen enn menn i akkulturasjonsprosessen (Ward, 2001).

Det meste av tidligere forskning på kulturell kompetanse og kulturell tilhørighet, har sett på sammenhengen mellom kompetanse og tilhørighet knyttet til opprinnelseskulturen. I tråd med det flerdimensjonale synet på akkulturasjon som ligger til grunn for denne oppgaven, er det grunn til også å stille spørsmålet om det er en sammenheng mellom kompetanse og tilhørighet innen vertskulturen. Begge dimensjonene er av betydning for personer med etnisk minoritetsbakgrunn. Relevant i denne sammenhengen er en studie av Phinney (2003) som undersøkte i hvilken grad kulturkompetanse (målt ved språkferdigheter og evne til sosial interaksjon med jevnaldrende med den aktuelle etniske bakgrunnen) kan predikere kulturell tilhørighet hos barn av innvandrere i USA. Studien så kompetanse innen opprinnelseskulturen som prediktor for kulturell tilhørighet til opprinnelseskulturen, og amerikansk kulturkompetanse som prediktor for amerikansk tilhørighet. For begge dimensjonene var resultatet at økt kulturkompetanse var forbundet med sterkere kulturell tilhørighet. Studien ser på sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet for minoritetsungdom som lever sammen med foreldrene sine. Det foreligger ingen tilsvarende studier av alene-kommende, unge flyktninger i Norge. Alene-kommende, unge flyktninger er mer alene om å definere seg selv og finne tilhørighet i akkulturasjonsprosessen. Det er derfor grunn til å tro at kulturell kompetanse er av betydning for utviklingen og opprettholdelsen av kulturell tilhørighet også for denne gruppen.

Moderatormodell for kulturkompetanse, kulturell tilhørighet og utforskning av kulturell identitet

Mye forskning har altså funnet en positiv sammenheng mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet. Det finnes imidlertid unntak, og styrken på sammenhengen som er funnet varierer. Man kan derfor spørre seg om hvilke faktorer som påvirker sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet.

En faktor som påvirker styrken eller retningen på sammenhengen mellom to variabler, kalles en moderatorvariabel (Baron & Kenny, 1986). For å undersøke hvilke faktorer som påvirker sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet, kan aktuelle faktorer inkluderes i en moderatormodell.

Som jeg har argumentert for tidligere, kan akkulturasjon hos barn og unge best forstås som del av deres generelle utviklingsprosess. Det dreier seg ikke om eksisterende atferdsmønstre og kognitive strukturer som er fullt utviklet, og som så møter en ny kulturell kontekst og eventuelt endres. Derimot er det strukturer som likevel er i kontinuerlig utvikling. Sammenhengen mellom kulturell kompetanse og kulturell tilhørighet kan også forstås i denne utviklingskonteksten. En mulighet er da å se på alder som modererende variabel: Sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet *varierer med alder* (Phinney, 2003). For barn og unge i tidlige tenår kan det antas at selv om de lærer seg og opprettholder kulturspesifikke ferdigheter som språk og kulturelle normer, vil det ha liten påvirkning på i hvilken grad de ser på seg selv som for eksempel afghanske, somaliske eller irakiske. For eldre ungdommer og unge voksne kunne man ha en hypotese om at tilegnelsen av kulturkompetanse i større grad vil virke inn på deres kulturelle tilhørighet.

Ifølge Phinney (1990) kan sprikende forskningsfunn omkring fenomener knyttet til akkulturasjon skyldes at deltakerne i ulike studier har utforsket identiteten sin i ulik grad. I stedet for å variere med alder, kan man argumentere for at sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet kommer an på om en person har utforsket sin kulturelle identitet. Mer spesifikt enn å se på alder som modererende variabel, kan utforskning av kulturell identitet sees som modererende variabel: *Sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet kan antas å komme an på i hvilken grad man har utforsket sin kulturelle identitet*. Dette er forhold som er ikke er studert i tidligere litteratur.

Hvilken retning er det nærliggende å anta for en slik potensiell modererende effekt? Det kan teoretiseres rundt at sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet er sterkere for personer med en utforsket identitet. Personer med identitetsprofilene «moratorium» eller «achievement» (som har brukt mye tid på å utforske sin identitet) er åpne for endring, men på en mer aktivt utforskende måte enn personer med profilene «diffusion» eller «forclusion» (som har brukt lite tid på utforskning) (Kroger, 2009; Marcia, 1993). Det kan gjøre dem i bedre stand til å bruke den kulturelle kompetansen til å styrke sin opplevde kulturelle tilhørighet.

Hittil har jeg diskutert en moderatormodell for kulturkompetanse, kulturell tilhørighet og utforskning innenfor samme kulturelle domene. Et annet spørsmål er om utforskning av identitet knyttet til én kultur kan tenkes å moderere sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet innen et annet kulturelt domene. Det er ikke gjort forskning på dette spørsmålet tidligere. På den ene siden kan det argumenteres for at utforskning av identitet knyttet til en kultur trolig vil føre til at man gjør seg noen tanker og utforsker identiteten

knyttet til andre relevante kulturer: Dersom eksempelvis en afghansk flyktning begynner å utforske sin afghanske identitet, er det sannsynlig at det fører til at han eller hun også begynner å stille seg spørsmål omkring sin norske identitet. I så fall vil en moderatoreffekt av utforskning av den afghanske identiteten på sammenhengen mellom afghansk kulturkompetanse og afghansk tilhørighet antas å få følge av en moderatoreffekt av utforskning av afghansk identitet på sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet. På den andre siden kan det, i tråd med det to- (eller fler-) dimensjonale synet på akkulturasjon jeg legger til grunn i denne oppgaven, argumenteres for at man ikke vil finne denne siste effekten: Identitetsutforskning innen et kulturelt domene er mulig uten at det fører til utforskning av identiteten knyttet til andre kulturelle domener. En afghaner kan dermed bruke mye tid på å utforske sin afghanske identitet uten å bry seg om å utforske den norske identiteten. Hvis dette stemmer, vil en moderatoreffekt av utforskning innenfor opprinnelseskulturen trolig ikke få følge av en moderatoreffekt av utforskning av opprinnelsesidentitet på sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet.

Denne studien

Denne studien ser nærmere på kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og utforskning av kulturell identitet for alene-kommende, unge flyktninger.

Begrepsbruk

Basert på litteraturgjennomgangen definerer jeg begrepene slik: *Kulturell tilhørighet* er hvor sterkt en person føler for sitt medlemskap i en etnisk gruppe eller kultur. Jeg bruker «kulturell tilhørighet» og «opplevd kulturell tilhørighet» om hverandre. *Kulturkompetanse* er kunnskap og ferdigheter i verbal og ikke-verbal kommunikasjon samt om kulturspesifikke mønstre for atferd og interaksjon. Det kan operasjonaliseres som språkferdigheter og ferdigheter i sosial kontakt med jevnaldrende i de ulike kulturene. *Utforskning av kulturell identitet* dreier seg om i hvilken grad en person har satt seg inn i og fundert over sin kulturelle identitet.

Akkulturasjon er en to- (eller fler-) dimensjonal prosess. Jeg undersøker derfor tilhørighet til opprinnelseskultur og til norsk kultur hver for seg. Det samme gjelder kulturkompetanse: Jeg skiller mellom kompetanse innen opprinnelseskulturens språk og sosiale normer («kompetanse innen opprinnelseskulturen») og norsk kulturkompetanse. Også når det gjelder utforskning, skiller jeg konseptuelt mellom utforskning av

opprinnelsesidentitet og av norsk identitet. Jeg har imidlertid bare mål på utforskning av opprinnelsesidentitet.

Forskningsspørsmål

De første forskningsspørsmålene i denne studien gjelder nivåer av kulturell tilhørighet og kulturkompetanse:

- Etter en tid i Norge – i hvilken grad opplever alene-kommende, unge flyktninger tilhørighet til sin opprinnelseskultur og til norsk kultur? Hvilken kultur føler de sterkest tilhørighet til?
- Hvilke nivåer av kompetanse innen opprinnelseskulturen og av norsk kulturkompetanse har flyktingene? Hvilken kultur har de høyest kompetanse innen?

Basert på sosial identitetsteori samt resultater fra tidligere forskning, antar denne studien videre at alene-kommende, unge flyktingers kulturelle kompetanse påvirker deres kulturelle tilhørighet. Nærmere bestemt fremsetter jeg hypotesene:

- Det er en positiv sammenheng mellom kompetanse innen opprinnelseskulturen og tilhørighet til opprinnelseskulturen.
- Det er en positiv sammenheng mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet.

Kulturkompetanse er begrenset til spesifikke kulturelle domener, og skiller seg fra generell språklig og sosial kompetanse. Hypoteser i denne studien er derfor også:

- Det er ingen sammenheng mellom kompetanse innen opprinnelseskulturen og norsk tilhørighet.
- Det er ingen sammenheng mellom norsk kulturkompetanse og tilhørighet til opprinnelseskulturen.

Videre ønsker jeg å undersøke om sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet kommer an på nivå av utforskning av identitet – en moderatormodell.

Figur 1.

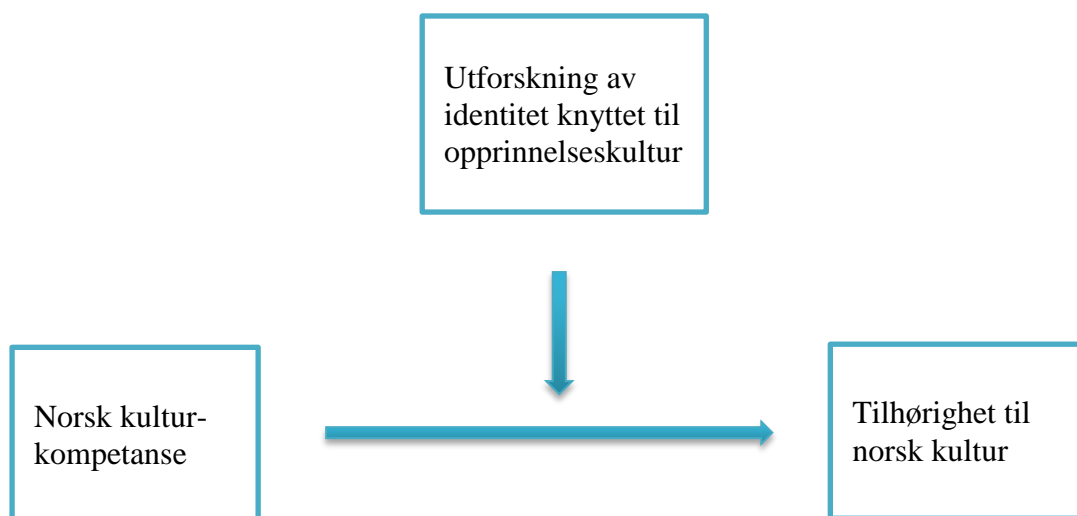
Moderatormodell for kompetanse innen opprinnelseskultur, tilhørighet til opprinnelseskultur og utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur

Jeg ønsker å teste *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur* som modererende variabel både for sammenhengen mellom opprinnelseskompetanse og opprinnelsestilhørighet (illustrert i figur 1), og for sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet (illustrert i figur 2).

Figur 2.

Moderatormodell for norsk kulturkompetanse, norsk tilhørighet og utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur

Ingen av disse problemstillingene er studert tidligere. Det er heller ikke entydige argumenter om retningen på moderatoreffektene ut fra teori. Jeg stiller jeg derfor åpne spørsmål om forholdene:

- I hvilken grad modererer nivå av utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskulturen sammenhengen mellom kompetanse innen opprinnelseskulturen og tilhørighet til opprinnelseskulturen?
- I hvilken grad modererer nivå av utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskulturen sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet?

METODE

Utvalg

Datamaterialet i denne studien er samlet inn ved forskningsprogrammet «Ungdom, kultur og mestring (UngKul)», ved Nasjonalt folkehelseinstitutt, divisjon for psykisk helse. UngKul har flere underprosjekter, og dataene her kommer fra prosjektet «Sosiale nettverk, mestring og psykisk helse blant ungdom som har kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere (Enslige mindreårige)». Prosjektet «Enslige mindreårige» er godkjent av Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) og Datatilsynet, og i arbeidet med denne studien er de etiske retningslinjene i den godkjente søknaden fulgt.

Målgruppen for «Enslige mindreårige»-prosjektet er asylsøkere som har kommet alene til Norge før fylte 18 år, og som ble bosatt her fra år 2000 til 2010 etter å ha fått innvilget søknad om oppholdstillatelse. Lister over personer som oppfyller utvalgskriteriene er anskaffet fra Utlendingsdirektoratet (UDI) og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI). Innenfor prosjektets økonomiske rammer, er ungdom i 44 kommuner rundt om i landet rekruttert til prosjektet fra 2006 til 2010, og deltakerne er fulgt opp årlig. På tidspunktet da datamaterialet i denne studien ble hentet ut var rundt 600 personer i målgruppen invitert til å delta, og til sammen 325 hadde besvart spørreskjemaer i en eller flere faser av prosjektet. Det har vært spesielt vanskelig å få tak i personer i målgruppen som bor for seg selv og som ikke

er i kontakt med hjelpeapparatet (flyktning- og barnevernsetatene i kommunene). Flere personer har flyttet fra sist oppgitte adresse, og en stor andel invitasjonsbrev har kommet i retur. Om lag to hundre personer som har samtykket til å delta har likevel ikke møtt opp til datainnsamling.

Denne studien er basert på data fra tidspunkt 2 i «Enslige mindreårige»- prosjektet. Datasettet består av 187 personer i alderen 12 til 27 år. Det store flertallet er mellom 18 og 22 år, og gjennomsnittsalderen er 20 år ($M=19.96$, $SD=2.85$). Det er flere gutter ($n=144$, 77 %) enn jenter ($n=43$, 23 %) i utvalget. Deltakerne kommer fra 23 ulike afrikanske og asiatiske land, flesteparten fra Afghanistan ($n=60$), Somalia ($n=26$), Sri Lanka ($n=23$) og Irak ($n=13$). Da de besvarte spørreskjemaet ved tidspunkt 2 hadde deltakerne hatt oppholdstillatelse i Norge gjennomsnittlig i fire år. Bortsett fra tre deltakere har alle gått på skole i Norge, de fleste mellom to og seks år ($M=2.6$, $SD=0.88$). De demografiske variablene er tilsvarende som for den totale populasjonen av alene-kommende, unge flyktninger bosatt i Norge mellom 2000 og 2009, og utvalget ansees å være representativt (Seglem et al., 2012).

Prosedyre

For å sikre så høy deltakerprosent som mulig, ble rekruttering og gjennomføring av datainnsamlingen gjort i nært samarbeid med hjelpeapparatet i kommunene. Ansatte ved flyktning- og barnevernsetatene som allerede stod i kontakt med målgruppen, har bistått med å komme i kontakt med alene-kommende, unge flyktninger, samt å informere dem om undersøkelsens formål og hva det vil innebære å delta. Alene-kommende flyktninger under 16 år er kontaktet via verge, som har måttet samtykke for eventuell deltakelse. Personer uten kontakt med hjelpeapparatet ble invitert via brev, der det er informert om undersøkelsen og dens formål.

Datainnsamlingen er gjennomført ved at forskningsassistenter med opplæring fra forskergrupper i UngKul-programmet, har møtt deltakerne i grupper i kommunene der de er bosatt og delt ut spørreskjemaet. Datainnsamlingen er foretatt på ettermiddag- eller kveldstid, og ansatte i hjelpeapparatet har hjulpet til med å finne trygge, kjente lokaler, slik som møterom i etatenes lokaler eller biblioteker. Informert samtykke ble gitt fra deltakere selv og fra verge for deltakere under 16 år. Forskningsassistenter har gitt en standardisert introduksjon om prosjektets formål, konfidensialitet og anonymitet, og vært tilgjengelige for å svare på spørsmål underveis og sikre at deltakerne har fylt ut skjemaene hver for seg. Behov

for tolk er kartlagt på forhånd, og skaffet der det har vært nødvendig. Deltakerne har fått et gavekort til en verdi av 100 kroner som takk for at de deltok.

Måleinstrumenter

Deltakerne har på tidspunkt 2 fylt ut et spørreskjema om temaer som utdanning, arbeid, personlig økonomi, somatisk og psykisk helse, identitet, opplevde belastninger, mestringsstrategier, alvorlige livshendelser, hverdagsproblemer, vennskap, familie, konflikter og sosial støtte. Alle målene er basert på selvrapportering. I denne studien er demografiske variabler samt mål på kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og utforskning av kulturell identitet inkludert. Spørsmålene som måler variablene jeg har brukt, er presentert i «Vedlegg».

Kulturell tilhørighet. Variabelen *tilhørighet til opprinnelseskultur* er målt ved at deltakerne tok stilling til følgende påstand: «Jeg ser på meg selv som afganer/somalier/iraker/kurder/tamil/annet...». Variabelen *norsk tilhørighet* er målt ved et tilsvarende ledd: «Jeg ser på meg selv som norsk». Begge målene har 4 svaralternativer på en Likert-skala, fra «helt enig» til «helt uenig». Fordelingen var tilnærmet normalfordelt for begge målene. I tidligere forskning har variabelen «kulturell tilhørighet» ofte blitt målt ved påstander som «Jeg føler sterk tilhørighet ('affirmation', 'belonging') til...» eller «Jeg føler sterk tilknytning ('attachment') til...» (Phinney, 1990, 1992; Roberts et al., 1999). Målene i denne studien er annerledes formulert, men kan sies å ha høy «face-validitet».

Kulturkompetanse måler forsøkspersonenes språkferdigheter og evne til sosial interaksjon innen de ulike kulturelle domenene (Oppedal, 2006; Oppedal & Idsø, 2012). Kompetanse som gjelder norsk kultur og som gjelder opprinnelseskultur er målt hver for seg. *Kompetanse innen opprinnelseskultur* ($\alpha=.81$) består av 9 ledd, som: «Hvor lett er det for deg å snakke på morsmålet ditt?» og «Hvor lett er det for deg å få nye venner blant elever fra din kultur på skolen?» *Norsk kulturkompetanse* ($\alpha=.88$) består av 9 tilsvarende spørsmål om norsk språk og norske jevnaldrende. Svarene gis på en 4 punkts Likertskala fra «veldig lett», til «veldig vanskelig». Begge målene var tilnærmet normalfordelte. Det er utført en faktoranalyse («principal component analysis») med ortogonal rotasjon (varimax) for variablene kulturkompetanse og utforskning, se under «Resultater».

Utforskning av kulturell identitet handler om i hvilken grad forsøkspersonene har undersøkt spørsmål omkring sin kulturelle identitet. Når det gjelder utforskning, skiller jeg

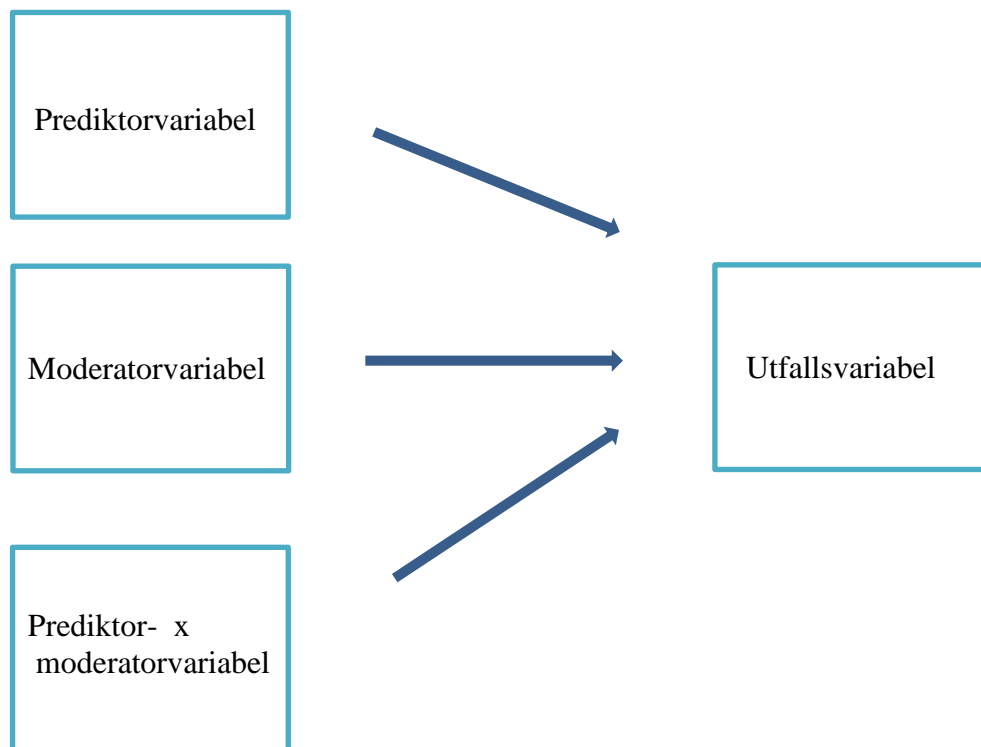
konseptuelt mellom utforskning av opprinnelseskultur og utforskning av norsk kultur. Jeg har imidlertid bare mål på utforskning av opprinnelseskultur. Skalaen ($\alpha=.65$) består av 3 ledd, eksempelvis: «Jeg gjør mye for å forstå min etniske bakgrunn bedre». Svarene gis på en 4 punkts Likertskala fra «helt enig» til «helt uenig». Utforskningsvariabelen var tilnærmet normalfordelt. For å kunne fokusere på to hovedgrupper, ble skalaen dikotomisert. Dikotomiserte variabler er også godt egnet som moderatorvariabler, og utforskning brukes som moderatorvariabel i analysene. Skalaen ble delt på midtpunktet, og en skåre under 2.5 omtales som «lavt nivå av utforskning». 2.5 eller høyere kalles «høyt nivå av utforskning». Ifølge Marcias teori, tilsvare gruppen med lavt nivå av utforskning identitetsprofilene «diffusion» eller «forclosure», mens gruppen med høyt nivå av utforskning tilsvare «moratorium» eller «achievement». Det er verdt å nevne at i spørreskjemaet er «etnisk bakgrunn» brukt om opprinnelseskultur. Jeg har argumentert imot å bruke begrepet på denne måten fordi det å sette «norsk» og «etnisk» opp mot hverandre på denne måten underslår at *norsk* er en etnisitet på linje med andre etnisiteter. Det er likevel grunn til å tro at forsøkspersonene i denne sammenhengen har forstått «etnisk bakgrunn» som kulturen de kommer fra.

Statistiske analyser

Statistiske analyser ble utført ved bruk av PASW Statistics versjon 18.0. Studien er krysseksjonell. T-test for uavhengige utvalg ble brukt for å finne ut om det var kjønnsforskjeller i prediktor-, moderator- og utfallsvariablene. T-test for avhengige utvalg ble brukt for å undersøke om forskjellen i gjennomsnittsskårer for norsk tilhørighet og tilhørighet til opprinnelseskulturen var signifikant, og om det var signifikant forskjell i gjennomsnittsskårer for norsk og opprinnelses-kulturkompetanse. Bivariat korrelasjon ble gjennomført med alle variabler. Bivariate korrelasjonsanalyser ble også brukt for å undersøke multikoliniearitet mellom prediktorvariabler i multiple regresjonsanalyser.

En moderatormodell kan testes ved å innføre et interaksjonsledd i modellen for sammenhengen mellom de to variablene, som vist i figur 3 (Baron & Kenny, 1986). Hierarkisk multippel regresjonsanalyse ble brukt for å studere moderatormodellene.

Figur 3.
Moderatormodell

Det finnes mange eksempler fra psykologisk forskning på at kjønn kan opptre som tredjevariabel i psykologisk prosesser. Som nevnt i introduksjonen er det funnet kjønnsforskjeller også når det gjelder hvordan kulturell tilhørighet påvirkes i møte med en ny kultur (Ward et al., 2001). Det er derfor kontrollert for kjønn i regresjonsanalysene i denne oppgaven. Videre antar teorier om identitetsutvikling i grove trekk at nivå av utforskning øker med alder, selv om de fleste teoretikere er enige i at enkeltindivider også kan bevege seg frem og tilbake mellom stadier. Derfor undersøkte jeg også den modererende effekten av utforskning kontrollert for effekt av alder. Hierarkisk multippel regresjonsanalyse ble brukt også for å undersøke effekten av prediktor- og moderatorvariabler kontrollert for kjønn og alder.

RESULTATER

Faktoranalyse

For å undersøke om kompetanse innen opprinnelseskultur, norsk kulturkompetanse og utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur virkelig er tre uavhengige fenomener, ble det utført en faktoranalyse («principal component analysis») med ortogonal rotasjon (varimax). Parallellanalyse anbefales for å avgjøre antall faktorer (Hayton, Allen, & Scarpello, 2004). Eigenvalue til de fire første faktorene var 5.85, 3.41, 1.77 og 1.25. Parallellanalyse pekte på tre tydelige faktorer (gjennomsnittlig tilfeldig eigenvalue=1.45 for den tredje faktoren og =1.37 for den fjerde faktoren). Videre ble det utført en ny faktoranalyse med tre faktorer. Leddene som handler om norsk kulturkompetanse hadde tydelig ladning til den første faktoren, leddene om opprinnelseskompetanse til den andre, og leddene om utforskning hadde tydelig ladning til den tredje faktoren.

Tabell 2.

Faktoranalyse norsk kulturkompetanse (Faktor 1), kompetanse innen opprinnelseskultur (Faktor 2) og utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur (Faktor 3)

Ledd	Faktor		
	1	2	3
Hvor lett er det for deg...			
... å trives sammen med norske ungdommer?	.852		
... å føle at du har mye til felles med norske ungdommer?	.829		
... å være sammen med norske ungdommer?	.812		
... å vite hvordan du skal oppføre deg når du besøker norske venner?	.764		
... å bli med hjem til norske venner etter skolen/jobben?	.741		
... å føle at norske ungdommer forstår deg og hvordan du er?	.713		
... å få nye venner blant norske elever på skolen?	.696		
... å skrive på norsk?	.534		
... å snakke på norsk?	.485		
... å hygge deg når du er sammen med ungdommer fra din kultur?		.735	
... å vite hvordan du skal oppføre deg når du besøker venner fra din kultur?		.719	
... å få nye venner blant elever på skolen fra din kultur?		.715	
... å bli med hjem til venner fra din kultur etter skolen/jobben?		.692	
... å trives sammen med ungdommer fra din kultur?		.690	
... å føle at ungdommer fra din kultur forstår deg og hvordan du er?		.682	
... å føle at du har mye til felles med ungdommer fra din kultur?		.648	
... å snakke på morsmålet ditt?		.510	
... å skrive på morsmålet ditt?		.351	
Jeg bruker tid på å prøve å finne ut mer om min etniske gruppe(...)			.806
Jeg gjør mye for å forstå min etniske bakgrunn bedre.			.788
Jeg snakker ofte med andre personer for å lære mer om min etniske gruppe.			.622

Deskriptiv statistikk

Gjennomsnittsverdier og standardavvik for variablene kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur er vist i tabell 3.

Som det fremgår av tabell 3, oppgir forsøkspersonene i gjennomsnitt en relativt sterk *tilhørighet til sin opprinnelseskultur* (M=3.32 på en skala fra 1 til 4). *Tilhørigheten til norsk kultur* er langt svakere (M=2.03). T-test for avhengige utvalg viste av forskjellen mellom norsk tilhørighet og tilhørighet til opprinnelseskulturen er signifikant for hele utvalget og for gutter og jenter hver for seg, effektstørrelsen er stor ($r=.62$ for hele utvalget, $r=.64$ for gutter, $r=.57$ for jenter). T-test for uavhengige utvalg viser at det ikke er signifikante kjønnsforskjeller i kulturell tilhørighet, verken når det gjelder tilhørighet til norsk kultur eller til opprinnelseskultur.

Tabell 3.

Gjennomsnitt og standardavvik (i parentes) for kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur

	Totalt (n=187)	Gutter (n=144)	Jenter (n=43)
Tilhørighet til opprinnelseskultur	3.32 ^a (1.02)	3.35 ^a (.98)	3.20 ^a (1.14)
Norsk tilhørighet	2.03 ^b (.95)	2.05 ^b (.96)	1.98 ^b (.95)
Kompetanse innen opprinnelseskultur	3.18 ^a (.50)	3.17 ^a (.49)	3.21 ^a (.54)
Norsk kulturkompetanse	2.70 ^b (.61)	2.79 ^b (.57)	2.38 ^b (.65)
Utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur	2.65 (.79)	2.64 (.82)	2.70 (.70)

a>b, $p<.01$

Når det gjelder prediktorvariabler, er gjennomsnittsskåren for *kompetanse innen opprinnelseskultur* relativt høy (M=3.18, på en skala fra 1 til 4), og ingen deltakere skårer lavere enn 1.67 på denne skalaen. Videre rapporterer deltakerne lavere *norsk kulturkompetanse*, men fortsatt over midtpunktet av skalaen (M=2.70). T-test for avhengige utvalg viste at forskjellen mellom norsk kulturkompetanse og opprinnelseskompentanse er signifikant, med en stor effektstørrelse ($r=.57$ for hele utvalget, $r=.48$ for gutter, $r=.79$ for jenter). Gutter og jenter oppgir omtrent like høy kompetanse innen opprinnelseskulturen (M=3.17 og M=3.21), og t-test viste at forskjellen ikke er signifikant. Når det gjelder norsk kulturkompetanse, oppgir jenter imidlertid å ha noe lavere norsk kulturkompetanse (M=2.38) enn gutter (M=2.79). Forskjellen er signifikant på .01-nivå ($r=.28$).

Som det fremgår av tabell 4, skårer deltakerne i gjennomsnitt 2.65 på *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur*. Det er ikke signifikante kjønnsforskjeller. Videre viser tabellen at 69 deltakere (37.7 %) i liten grad har utforsket sin identitet knyttet til opprinnelseskulturen, noe som svarer til profilene «diffusion» eller «forclosure» når det gjelder identitetsutvikling. Resten, 114 deltakere (62.3 %), har høyt nivå av utforskning, som peker på profilene «moratorium» eller «achievement».

Tabell 4.
Frekvensfordeling utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur

	Frekvens	Prosentfordeling, inkludert «missing»	Prosentfordeling, uten «missing»
Lavt nivå av utforskning	69	36.9	37.7
Høyt nivå av utforskning	114	61.0	62.3
Data mangler («missing»)	4	2.1	
Totalt	187	100.0	100.0

Bivariate korrelasjoner

Korrelasjoner mellom alle variablene er presentert i tabell 5.

Tabell 5.
Bivariate korrelasjoner mellom alle variablene

	1. Tilhørighet oppr.kultur	2. Tilhørighet norsk kultur	3. Utforskning oppr.identitet	4. Kompetanse oppr.kultur	5. Norsk kulturkompetanse
1.					
2.	-.27**				
3.	.17*	.02			
4.	.31**	-.07	.06		
5.	.08	.30**	.19*	.21**	

* $p < .05$; ** $p < .01$

I overensstemmelse med denne studiens hypoteser, korrelerer *kompetanse innen opprinnelseskultur* signifikant med *tilhørighet til opprinnelseskultur* ($r=.31$). Det er også signifikant samvariasjon mellom *norsk kulturkompetanse* og *norsk tilhørighet* ($r=.30$).

Kompetanse innen opprinnelseskulturen korrelerer ikke med *norsk tilhørighet*, og det er heller ingen sammenheng mellom *norsk kulturkompetanse* og *tilhørighet til opprinnelseskulturen*. Dette er også i tråd med hypotesene.

Det er verdt å nevne at *tilhørighet til opprinnelseskultur* er signifikant negativt korrelert med *norsk tilhørighet* ($r=-.27$). Videre vil jeg peke på at det er en signifikant, svak, positiv korrelasjon ($r=.21$) mellom *norsk kulturkompetanse* og *kompetanse innen opprinnelseskultur*.

Regresjon og moderatoranalyser

For å undersøke forskningsspørsmålet om nivå av utforskning modererer sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet, ble det utført multiple regresjonsanalyser. Utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur ble brukt som moderatorvariabel i begge moderatoranalysene. Først ble det utført hierarkisk multippel regresjonsanalyse med *tilhørighet til opprinnelseskultur* som utfallsvariabel. Variablene *kompetanse innen opprinnelseskultur* og *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur* ble da tatt med i regresjonen som prediktorvariabler (steg 1). Deretter ble interaksjonen mellom de samme to variablene tatt med (steg 2). Tilsvarende regresjonsanalyse ble gjort for norsk kultur: Her var utfallsvariabelen *norsk tilhørighet*, mens *norsk kulturkompetanse* og *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur* var prediktorvariabler i steg 1. Interaksjonen mellom de to ble tatt med som en tredje variabel i steg 2. Dersom den forklarte variansen endres signifikant når interaksjonsleddet tas med i modellen i steg 2, vil det si at variabelen *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur* opptrer som moderator (Baron & Kenny, 1986). Til slutt ble det utført to hierarkiske regresjonsanalyser med de samme variablene der det også ble kontrollert for kjønn og alder. I alle regresjonsanalysene ble standardiserte skårer av variablene *kulturkompetanse* og *kulturell tilhørighet* brukt, mens moderatorvariabelen *utforskning* ble dikotomisert og beholdt verdiene 0 og 1.

Før regresjonsanalysene ble utført, ble det gjort korrelasjonsanalyser for prediktorvariablene i moderatormodellene for å undersøke for multikollinearitet. Resultatene viste at variabelen *kompetanse innen opprinnelseskulturen* korrelerer med interaksjonsleddet,

$r=.72$ og *norsk kulturkompetanse* med interaksjonsleddet, $r=.76$, begge korrelasjonene var signifikante. Multikolaritet ansees ikke å være et problem i regresjonsanalysene, da ingen av prediktorvariablene korrelerte høyere enn .80, vanlige øvre grense i vurderingen (Field, 2009).

Tilhørighet til opprinnelseskultur

Resultatene av analysen er presentert i tabell 6. De to variablene *kompetanse innen opprinnelseskultur* og *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur* i steg 1 forklarer til sammen 10 % av variasjonen i *tilhørighet til opprinnelseskultur*, funnet er signifikant. Når det unike bidraget til de to variablene undersøkes, fremkommer det at bare *kompetanse innen opprinnelseskultur* har en signifikant effekt på utfallsvariabelen ($\beta=.30$, $p<.01$).

Tabell 6.

Regresjon og moderatoranalyse, tilhørighet til opprinnelseskultur som utfallsvariabel

	B	SE B	β
Steg 1			
Kompetanse innen opprinnelseskultur	0.30	0.07	.30**
Utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur	0.20	0.15	.10
Steg 2			
Kompetanse innen opprinnelseskultur	0.16	0.10	.16
Utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur	0.21	0.15	.10
Interaksjonsledd	0.29	0.15	.21*

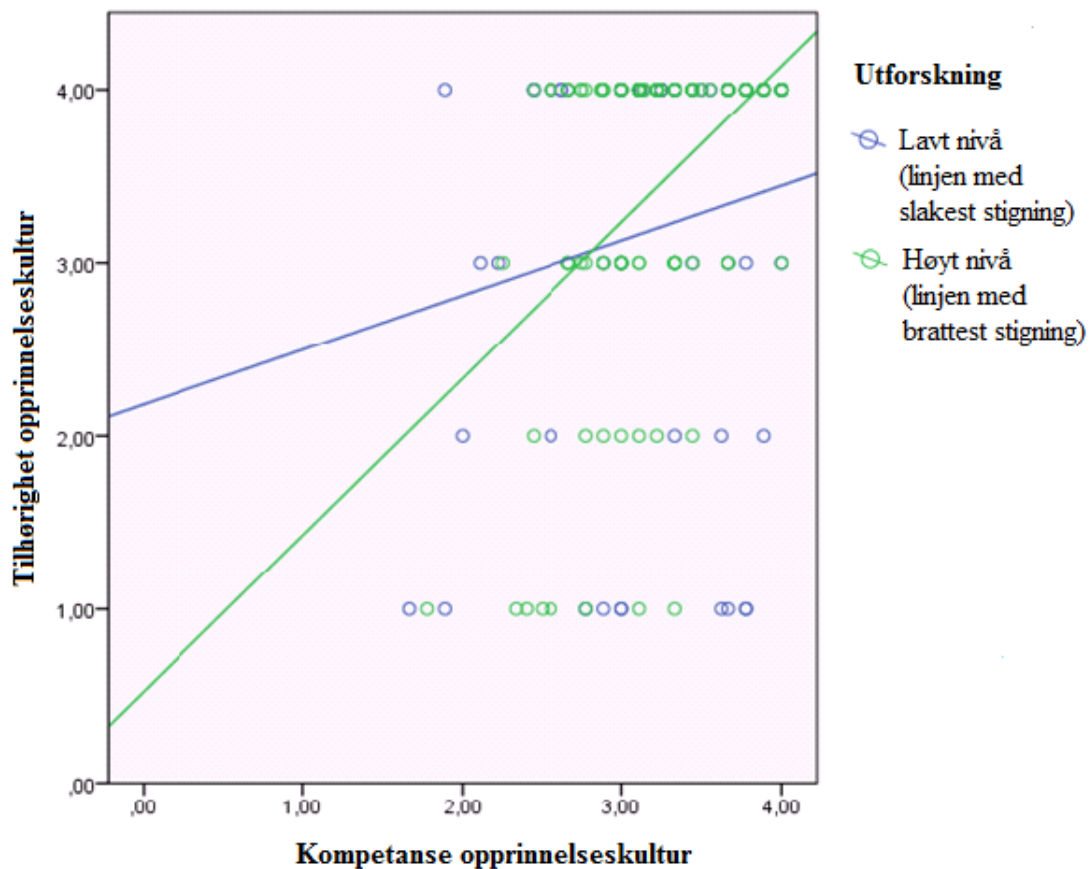
$R^2=.10^{**}$ for Steg 1; $\Delta R^2=.02^*$ for Steg 2.

* $p < .05$; ** $p < .01$

Når interaksjonen mellom *kompetanse innen opprinnelseskultur* og *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur* inkluderes i modellen i steg 2, forklares variasjonen i *tilhørighet til opprinnelseskultur* ytterligere. Funnet er signifikant ($p<.05$). Nivå av

utforskning har altså en liten, signifikant modererende effekt på sammenhengen mellom kompetanse innen opprinnelseskultur og tilhørighet til opprinnelseskultur. Moderatoreffekten er fremstilt i figur 4. Interaksjonsleddet er positivt, noe som indikerer at sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet er sterkere for personer med høyt nivå av utforskning enn for personer med lavt nivå (Baron & Kenny, 1986).

Figur 4.
Moderatoreffekt av nivå av utforskning

Tilhørighet til norsk kultur

Som det fremkommer av tabell 7, forklarer de to variablene *norsk kulturkompetanse* og *utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur* til sammen signifikant 9 % av variasjonen i *norsk tilhørighet* i steg 1. Bare *norsk kulturkompetanse* har et signifikant, unikt bidrag, tilsvarende resultatet fra analysen av tilhørighet til opprinnelseskultur ($\beta=.30$, $p<.01$). Det unike bidraget til variabelen *utforskning* er ikke signifikant ($\beta= .02$). I steg 2 kommer det

frem at det ikke finnes støtte for en modererende effekt på norsk tilhørighet. Her fører moderatoreffekten med andre ord ikke til signifikant endring i forklart varians; det er ikke støtte for at utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur har en modererende effekt på sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet.

Tabell 7.
Moderatoranalyse, norsk tilhørighet som utfallsvariabel

	B	SE B	β
Steg 1			
Norsk kulturkompetanse	0.30	0.07	.30**
Utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur	0.03	0.16	.02
Steg 2			
Norsk kulturkompetanse	0.25	0.11	.26*
Utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur	0.04	0.16	.02
Interaksjonsledd	0.08	0.15	.06

R²=.09** for Steg 1; ΔR²=.00 for Steg 2, ikke sign.

* p < .05; ** p < .01

Kontrollere for kjønn og alder

Til slutt ble det utført hierarkiske multiple regresjonsanalyser for å undersøke moderatormodellenes evne til å predikere kulturell tilhørighet, kontrollert for kjønn og alder. I analysen av opprinnelseskultur, var *tilhørighet til opprinnelseskultur* utfallsvariabel, mens kjønn og alder ble inkludert som prediktorvariabler i steg 1 (R²=.00, p>.05). I steg 2 ble *opprinnelseskulturkompetanse*, *utforskning* og interaksjonen mellom de to variablene også tatt med i modellen (R²=.13, ΔR²=.13, p<.01). Moderatormodellen (med de tre variablene *kompetanse innen –*, *tilhørighet til –* og *utforskning av opprinnelseskultur*) forklarer ikke mindre av variansen i kulturell tilhørighet når det kontrolleres for kjønn og alder. Det unike

bidraget til interaksjonsleddet er på grensen av signifikansnivået når det kontrolleres for kjønn og alder ($\beta=.21$, $p=.05$).

I den tilsvarende analysen med *norsk tilhørighet* som utfallsvariabel, ble kjønn og alder på samme måte tatt med som prediktorvariabler i steg 1 ($R^2=.00$, $p>.05$), og *norsk kulturkompetanse*, *utforskning* og interaksjonen mellom de to i steg 2 ($R^2=.09$, $\Delta R^2=.09$, $p<.01$). Heller ikke moderatormodellen for norsk kultur (med variablene *norsk kulturkompetanse*, *norsk tilhørighet* og *utforskning av opprinnelseskultur*) forklarer mindre av variansen ved kontrollering for kjønn og alder. På samme måte som resultatene fra modellen før det ble kontrollert for kjønn og alder, er moderatoreffekten ikke signifikant.

DISKUSJON

Denne studien har gått inn i fenomener knyttet til akkulturasjonsprosessen og undersøkt sammenhengen mellom kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og utforskning av kulturell identitet hos alene-kommende, unge flyktninger. Jeg har stilt spørsmål om nivå av kulturell tilhørighet og kulturkompetanse, både når det gjelder opprinnelseskulturen og norsk kultur. Hypoteser som er testet, er videre at kulturell tilhørighet styrkes når kulturkompetanse øker. Det er antatt at dette gjelder innen samme kulturelle domene, og at det ikke gjelder på tvers av kulturelt domene. Jeg har også stilt spørsmål om hvordan nivå av utforskning av opprinnelsesidentitet igjen påvirker denne sammenhengen. Datamaterialet til grunn for studien, er spørreskjemaer besvart av 187 personer som har kommet til Norge som enslige, mindreårige asylsøkere, og som er bosatt her etter å ha fått asylsøknadene innvilget.

Nivåer av kulturell tilhørighet, kulturkompetanse og utforskning av kulturell identitet

Deltakerne oppgir at de opplever relativt sterk tilhørighet til opprinnelseskulturen. Liknende eller noe lavere tall er funnet i tidligere studier som har sett på kulturell tilhørighet blant unge med etnisk minoritetsbakgrunn som lever sammen med foreldrene sine (Phinney, 1992; Roberts, et al., 1999). Resultatene viser videre at de unge flyktningene opplever langt svakere tilhørighet til norsk kultur. Tidligere forskning som har sammenliknet tilhørighet til opprinnelseskultur og tilhørighet til den nye kulturen i flere mottakerland, har på samme måte

funnet sterkest tilhørighet til opprinnelseskulturen (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006b). Resultatene viser at det ikke er signifikante kjønnsforskjeller i kulturell tilhørighet, verken i tilknytning til opprinnelseskultur eller til norsk kultur. Det er relativt få jenter i utvalget, og det er behov for studier med flere kvinnelige deltakere for å trekke konklusjoner. Det kan nevnes at tidligere forskning på voksne migranter har funnet at kvinner opprettholder en sterkere tilhørighet til opprinnelseskulturen enn menn (Ward et al., 2001).

Etter gjennomsnittlig fire år i Norge ser det altså ut til at tilhørighet til kulturen de kommer fra, er en viktig del av identiteten til alene-kommende, unge flyktninger. Unge som kommer til et nytt land uten sine nærmeste omsorgspersoner, ser ut til å opprettholde en minst like sterk tilhørighet som unge som lever sammen med familien sin. Siden tidligere forskning har vist at kulturell tilhørighet har betydning for selvfølelse (Phinney, 1992; Roberts, et al., 1999), er det positivt at de opplever såpass sterk tilhørighet til opprinnelseskulturen. Tilhørigheten til norsk kultur er langt svakere, og gjennomsnittet ligger ved skåren 2, som tilsvarer at de er «uenige» i at de ser på seg selv som norske.

Når det gjelder kulturkompetanse, er gjennomsnittsskåren for kompetanse innen opprinnelseskulturen relativt høy. Liknende funn er gjort i studier som ser på kulturkompetanse blant ungdom med etnisk minoritetsbakgrunn som lever sammen med foreldrene sine (Brendalsmo & Solhaug, 2007; Dalhaug, Oppedal, & Røysamb, 2010; Oppedal et al., 2005). Videre rapporterer deltakerne lavere norsk kulturkompetanse, men fortsatt over midtpunktet av skalaen. Her er tidligere studier av minoritetsungdom som lever med foreldrene sine delte: Noen finner høyere norsk kompetanse blant disse ungdommene (Brendalsmo & Solhaug, 2007; Dalhaug et al., 2010), mens andre finner tilsvarende tall som for utvalget i denne studien (Oppedal et al., 2005). Etter gjennomsnittlig fire år i Norge er det å forvente at opprinnelseskompetansen er sterkere enn den norske kompetansen. Jenter i denne studien oppgir signifikant lavere norsk kulturkompetanse enn gutter. Igjen skal jeg ikke trekke bestemte konklusjoner i og med den lave andelen jenter i utvalget. Ward og kolleger (2001) antar at kvinnelige migranter har dårligere kompetanse innen vertskulturen fordi de, i tråd med tradisjonelle holdninger i opprinnelseskulturen, er mindre aktive i skole- og arbeidsliv og derfor får dårligere sjanser til å lære språk og kulturelle normer i den nye kulturen. Denne hypotesen gjelder trolig i større grad for voksne migranter enn for alene-kommende, unge flyktninger.

Nyere forskningslitteratur argumenterer for å se tilknytning til opprinnelseskulturen og tilknytning til vertskulturen som to uavhengige dimensjoner, slik at økt tilknytning til en kultur ikke nødvendigvis innebærer redusert tilknytning til den andre (Berry, 1997; Phinney,

2003). Resultatene i denne studien viser at variablene kulturell tilhørighet og kulturkompetanse oppfører seg ulikt når det gjelder dette spørsmålet. Tilhørighet til opprinnelseskulturen er signifikant negativt korrelert med norsk tilhørighet. For alene-kommende, unge flyktninger i Norge etter gjennomsnittlig fire år er det altså en tendens til at tilhørighet til opprinnelseskulturen minker når tilhørigheten til norsk kultur øker (på gruppenivå). Styrken på korrelasjonene er likevel nærmere null (som ville bety to fullstendig uavhengige dimensjoner) enn én (som ville implisere én dimensjon). Videre er det en signifikant, svak, positiv korrelasjon mellom norsk kulturkompetanse og opprinnelseskultur. Det tyder på at kompetanse innen én kultur i noen grad kan fremme kompetanse innen den andre. Funnene kan sies å nyansere tidligere oppfatninger om tilknytning til opprinnelseskultur og til vertskultur som to helt uavhengige dimensjoner (Berry, 1997; Oppedal & Idsø, 2012; Phinney, 2003).

Når det gjelder nivå av utforskning, oppgir flesteparten av de unge flyktningene i denne studien at de har brukt tid på å utforske identiteten knyttet til sin opprinnelseskultur. Resten har utforsket i liten grad. Tidligere forskning har funnet en større andel med lavt nivå av utforskning og en mindre andel med høyt nivå av utforskning blant unge amerikanere med etnisk minoritetsbakgrunn (Phinney, 1989). Deltakerne i Phinneys studie var yngre, og forskjellen skyldes muligens at de var på et tidligere stadium i utviklingen. Det kan også tenkes at det å måtte greie seg alene i et nytt land, slik alene-kommende, unge flyktninger må, tvinger frem økt utforskning av identitet.

Kulturkompetanse og kulturell tilhørighet

Analysene i denne studien har vist en moderat, positiv korrelasjon mellom kulturell kompetanse og kulturell tilhørighet både når det gjelder deltakernes opprinnelseskultur og norsk kultur. Den positive samvariasjonen styrker de fremsatte hypotesene. Dermed styrker resultatene også sosial identitetsteori, som hypotesene er basert på. Bakgrunnen for hypotesene var nærmere bestemt at kulturell kompetanse bidrar til økt kulturell tilhørighet fordi felles normer for kommunikasjon og sosial interaksjon styrker gruppefølelsen (Tajfel, 1981; Ward et al., 2001). Tidligere forskning har stort sett dreid seg om kompetanse og tilhørighet knyttet til opprinnelseskulturen (Liebkind, 2006). Bevaring og videreutvikling av språk og normer knyttet til kulturen man kommer fra bidrar til å styrke tilhørighet til kulturen (Bankston & Zhou, 1995; Imbens-Bailey, 1996). Resultatene i denne studien tyder på at det

samme gjelder for vertskulturen: Lærer man seg språk og normer der, vil det bidra til at man opplever sterkere tilhørighet til denne kulturen. Resultatene styrker altså de fremsatte hypotesene. Korrelasjonene var medium sterke. Det kan forstås som at det er en sammenheng mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet, uten at det er snakk om overlappende fenomener.

Det er viktig å understreke at resultatene er funnet ved korrelasjonsanalyser, som ikke i seg selv angir noen retning på forholdet mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet. En alternativ tolkning av funnene kan derfor være at det er økt kulturell tilhørighet som medfører økt kulturkompetanse. Dette er en betraktning som bør undersøkes nærmere.

Det ble ikke funnet samvariasjon mellom kompetanse innen opprinnelseskulturen og norsk tilhørighet, og heller ikke mellom norsk kulturkompetanse og tilhørighet til opprinnelseskulturen. Resultatene er i tråd med denne studiens hypoteser, basert på antakelsen om to separate kulturelle domener (Oppedal, 2006; Oppedal & Idsø, 2012).

Moderatoreffekter

Av tidligere studier som har sett på sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet har noen funnet en positiv sammenheng (Bankston & Zhou, 1995; Berry et al., 2006a; Cuellar et al., 1997; Imbens-Bailey, 1996; Phinney et al., 2001) mens andre indikerer liten eller ingen sammenheng (Edwards & Chrisholm, 1987; Liebkind, 2006; Ward et al., 2001). For å forsøke å kaste lys over de sprikende funnene fra tidligere forskning, har jeg brakt inn i diskusjonen hvilke faktorer som påvirker sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet. På bakgrunn av teorier om identitetsutvikling, har jeg stilt spørsmål om nivå av utforskning av kulturell identitet kan være en modererende faktor. På grunn av manglende mål på utforskningen av norsk identitet har jeg bare hatt mulighet til å undersøke den modererende effekten av identitetsutforskning knyttet til opprinnelseskultur. Jeg har undersøkt denne moderatoreffekten både for sammenhengen mellom kompetanse og tilhørighet til opprinnelseskultur og mellom kompetanse og tilhørighet til norsk kultur.

Resultatene av moderatoranalysene viser at nivå av utforskning har en liten, signifikant, modererende effekt på korrelasjonen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet når det gjelder opprinnelseskultur. Nærmere bestemt er samvariasjonen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet sterkere for personer som har utforsket sin kulturelle

identitet. Sagt med Marcias (1980) termer er sammenhengen sterkere for «moratoriums» og «achievements» enn for «diffusions» og «foreclosures». En finner igjen moderatoreffekten også når det kontrolleres for kjønn og alder, funnet er parasignifikant. Studien bør replikeres før man kan trekke bestemte konklusjoner.

Det kan argumenteres for at «moratoriums» og «achievements», med sin aktivt utforskende åpenhet, vil være i bedre stand til å bruke sin kulturkompetanse til å styrke sin kulturelle tilhørighet, (Kroger, 2009; Marcia, 1993). Funnene i denne studien styrker en slik tankegang: Kulturkompetanse påvirker den kulturelle tilhørigheten positivt, og særlig for personer som har brukt tid på å utforske sin kulturelle identitet. Alene-kommende, unge flyktninger kommer til Norge uten sine nærmeste omsorgspersoner og er i stor grad alene om å finne ut av spørsmål om kulturell tilhørighet. Dermed er de kanskje i særlig grad prisgitt sine personlige egenskaper, slik som interesse for utforskning, i håndteringen av denne oppgaven.

Det ble ikke funnet noen modererende effekt av utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskulturen på sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet. Moderatormodellen ser ikke ut til å gjelde på tvers av kulturelle domener. Det kan indikere at utforskning av opprinnelsesidentitet ikke nødvendigvis medfører utforskning av vertsideidentitet. Eksempelvis kan en afghaner bruke mye tid på å utforske sin afghanske identitet uten å være opptatt av å utforske sin norske identitet.

Begrensninger ved studien og videre forskning

Det er ikke tatt hensyn til forsøkspersonenes ulike landbakgrunn i denne studien. På grunn av forskjeller i landenes historie og dessuten forskjeller i gruppenes status i Norge, er det naturlig å tenke seg at betydningen av kulturell tilhørighet varierer mellom etniske grupper (Phinney, 1990). Tidligere forskning tyder også på at betydningen av språk for kulturell tilhørighet varierer mellom ulike etniske grupper (Phinney, 1990, 1992; Phinney et al., 2001). Med 187 deltakere totalt, ville det imidlertid ikke være mange nok personer i hver landgruppe i denne studien til å gi reliable resultater om forskjellene mellom nasjonaliteter. Ved å studere ulike kulturelle grupper på tvers av mottakerland systematisk, vil forskningen etter hvert kunne gi svar på hvilke akkulturasjonsprosesser som er spesifikke for bestemte grupper og hvilke som er felles på tvers av etniske grupper.

Jeg har argumentert for at kulturell tilhørighet er av særlig betydning for medlemmer av etniske minoritetsgrupper, slik som alene-kommende, unge flyktninger i Norge. Samtidig er de unge flyktningene del av flere andre grupper, for eksempel kan det danne seg nye subgrupper der flere nasjonaliteter er representert. Spørreskjemaet fanger opp opplevd tilhørighet til nasjonalitet, og ikke nye gruppekulturer som oppstår, og som kanskje kan være vel så fremtredende for enkelte. I fremtidig forskning vil det være interessant å måle ved et åpent spørsmål hvilke gruppe-medlemskaper som er av betydning for unge, alene-kommende flyktninger.

Som nevnt er sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet studert ved korrelasjonsanalyser av krysseksjonelle data. Det gir ikke grunnlag for å si noe om årsakssammenheng. Basert på gjennomgang av teori og empiri i introduksjonen har jeg kommet frem til hypoteser om at variasjon i kulturkompetanse påvirker variasjonen i kulturell tilhørighet, og hypotesene ble styrket av de empiriske undersøkelsene. Det er imidlertid mulig å tolke korrelasjonene jeg fant annerledes, nemlig at det er variasjon i kulturell tilhørighet som påvirker variasjonen i kulturkompetanse. En slik sammenheng kan kanskje forklares ved at økt tilhørighet fører til økt motivasjon til å lære seg den etniske gruppens språk og normer for sosial interaksjon (LaFromboise et al., 1998; Phinney et al., 2001). Sammenhengen bør derfor undersøkes nærmere med longitudinelle design. UngKul-prosjektet følger unge flyktninger over tid, og datamateriale herfra egner seg derfor til longitudinelle studier.

Fenomenene som studeres er målt ved hjelp av selvrapporing. Subjektive vurderinger av ens egne trekk og ferdigheter vil til dels bygge på sosial sammenlikning, og det er også fare for at sosial ønskverdighet («social desirability») blant forsøkspersonene påvirker svarene. Det kan være ønskelig med mer objektive mål, og kulturkompetanse kunne vært målt ved for eksempel skoleresultater i språkfag. På den annen side gir selvrapporing mål verdifull informasjon om subjektiv opplevelse. Kulturell tilhørighet og utforskning handler om subjektiv opplevelse og det gir uansett ikke mening å måle variablene objektivt. Det er viktig å være klar over at det resultatene i denne studien viser, at er unge flyktnings *egen opplevelse* av sin kulturelle kompetanse har sammenheng med opplevelsen av kulturell tilhørighet. Det kan være interessant i videre forskning å se på om objektive kompetansemål gir samme resultater.

Når det gjelder målene i studien, kan det videre kommenteres at cronbach's alfa for utforskningskalaen er noe lav ($\alpha=.65$). Det er vanlig å operere med en grense på $\alpha=.70$, og utforskningsmålet ligger altså litt under. Målet slik det er brukt, bygger imidlertid på tidligere litteratur med flere forsøkspersoner som har kommet frem til et tilfredsstillende alfanivå

($\alpha=.76$) (Phinney & Ong, 2007). Målene på norsk tilhørighet og opprinnelsestilhørighet er ikke etablerte instrumenter fra tidligere forskning, men det kan argumenteres for at de har høy «face-validitet». Tilhørighetsmålene består av ett spørsmål hver, og har en ukjent reliabilitet. Når de nevnte målene har en noe lav eller ukjent reliabilitet, er det rimelig å anta at de dokumenterte effektene representerer undereffekter.

Datamaterialet gir ikke informasjon om hvor lenge de enkelte deltakerne har bodd i Norge (jeg har kun gjennomsnittstall for hele gruppen). Det er grunn til tro at kulturell tilhørighet har sammenheng med hvor lenge personene har vært i Norge. Dette er verdt å undersøke i videre studier. Videre vil det være interessant å undersøke en eventuell modererende effekt av antall år i Norge, på sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet.

Denne studien mangler også mål på utforskning av norsk identitet. I fremtidig forskning vil det være interessant å måle det, og å undersøke om man kan finne igjen moderatoreffekten på forholdet mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet (vertskulturen).

Implikasjoner av funnene

Kunnskap fra denne studien kan bidra til å forstå hvordan man best kan møte alene-kommende, unge flyktninger som kommer til Norge, og legge til rette for at de kan bruke de første årene de er bosatt her til å komme i gang med sitt nye liv så godt som mulig. Studien lærer oss også noe om hvordan alene-kommende, unge flyktninger faktisk mestrer starten på sin nye tilværelse.

Når det gjelder forholdet til opprinnelseskulturen, viser tidligere forskning at opplevelsen av kulturell tilhørighet er viktig blant annet for selvfølelsen og for å ha tro på at man kan mestre tilværelsen (Liebkind, 2006; Phinney, 1992; Roberts, et al., 1999). Derfor er det av betydning hva som kan bidra til å øke alene-kommende, unge flyktningers opplevde tilhørighet til opprinnelseskulturen. Denne studien har vist at dersom de bevarer og videreutvikler kompetanse innen kulturen de kommer fra, øker sannsynligheten for at de også bevarer opplevelsen av å høre til i opprinnelseskulturen. Når det gjelder opprinnelseskultur, ser det også ut til at å bidra til utforskning av egen kulturelle identitet kan gjøre at alene-kommende, unge flyktninger i større grad greier å bruke sin kulturkompetanse til å styrke tilhørighetsfølelsen.

Studien har videre avdekket at alene-kommende, unge flyktninger som gruppe etter noen år i Norge i relativt liten grad ser på seg selv som norske. Det er kjent fra tidligere forskning at opplevd tilhørighet til norsk kultur kan gjøre det lettere å tilpasse seg på skolen og i samfunnet for øvrig (Liebkind et al., 2004; Ward et al., 2001). Sett i lys av denne kunnskapen kan resultatene tale for at en i integreringsarbeid med unge flyktninger særlig bør være oppmerksom på hva som kan gjøres for å styrke tilhørigheten til norsk kultur. Studien har videre vist at å øke flyktingenes norske kulturkompetanse kan bidra til det. Flesteparten av unge flyktninger bor alene, i bofellesskap med andre unge flyktninger eller med slektninger (ECON, 2007). De har flest venner med samme kulturelle bakgrunn som dem selv (Seglem, 2007). Det kan være et vanskelig utgangspunkt for å tilegne seg norsk kulturkompetanse. I hvilken grad enkeltpersoner vil tilegne seg en ny kultur vil selvsagt variere med personlige egenskaper og motivasjon. På gruppenivå kan likevel bosituasjonen og tilbud om sosiale nettverk, være et sted å begynne tilrettelegging for at alene-kommende, unge flyktninger kan øke sin norske kulturkompetanse og kulturelle tilhørighet.

Konklusjon

Studien viser at alene-kommende, unge flyktninger på gruppenivå føler relativt sterk tilhørighet til sin opprinnelseskultur etter gjennomsnittlig fire år i Norge, mens den norske tilhørigheten er svakere. Flyktingene oppgir også høyere kompetanse innen opprinnelseskulturen enn om norsk kultur. Det er dessuten funnet at norsk tilhørighet korrelerer negativt med tilhørighet til opprinnelseskulturen, mens norsk kulturkompetanse korrelerer positivt med kompetanse innen opprinnelseskulturen. Resultatene viser videre at kulturkompetanse predikerer kulturell tilhørighet innenfor kulturelle domener, men ikke på tvers av domener. Når det gjelder opprinnelseskultur, er sammenhengen mellom kulturkompetanse og tilhørighet sterkere for personer som har brukt tid på å utforske identiteten knyttet til denne kulturen. Det er ikke funnet noen modererende effekt av opprinnelsesutforskning på sammenhengen mellom norsk kulturkompetanse og norsk tilhørighet.

Unge mennesker som flykter uten sine nærmeste omsorgsgivere, må løse den viktige utviklingsoppgaven det er å finne ut av sin identitet mer eller mindre på egenhånd, og midt i en omveltende livssituasjon. Denne studien viser at ved å holde ved like kompetanse innen opprinnelseskulturen og å tilegne seg norsk kulturkompetanse, ser det ut til at de øker

sannsynligheten for en sterk tilhørighet til henholdsvis sin opprinnelige kultur og til norsk kultur. Det er imidlertid behov for flere studier som kan si noe om årsaksforhold. Dersom flyktingene i tillegg utforsker spørsmål om identitet knyttet til kulturen de kommer fra, bidrar det til å styrke sammenhengen mellom kulturkompetanse og kulturell tilhørighet for opprinnelseskulturen. Høyt nivå av utforskning kan med andre ord sies å bidra til å fasilitere omsetningen av kulturkompetanse til kulturell tilhørighet innen opprinnelseskulturen.

LITTERATURLISTE

- Bankston, C., & Zhou, M. (1995). Effects of minority language literacy on the academic achievement of Vietnamese youths in New Orleans. *Sociological Education*, 68(1), 1-17.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality & social psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Applied psychology: An international review*, 46(1), 5-34.
- Berry, J. W. (1998). Intercultural relations in plural societies. *Canadian Psychology*, 40(1), 12-21.
- Berry, J. W. (2006). Design of acculturation studies. I D. Sam, & J. W. Berry (Red.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (ss. 129-141). Cambridge: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006a). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006b). *Immigrant youth in cultural transition. Acculturation, identity, and adaptation accross national contexts*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Brendalsmo, H. S., & Solhaug, G. S. (2007). *Mental health in immigrant adolescents: An exploratory study of culture competence as a moderator in the relationship between daily hassles and depression*. (Masteroppgave). Bergen: Universitetet i Bergen.
- Bufetat. (2009). *Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Hentet 11.juli, 2011 fra <http://www.bufetat.no/barnevern/ema/>
- Buriel, R., & Saenz, E. (1980). Psychocultural characteristics of college-bound and noncollege-bound Chicanas. *Journal of Social Psychology*, 110(2), 245-251.
- Clément, R. (1986). Second language proficiency and acculturation: An investigation of the effects of language status and individual characteristics. *Journal of Language and Social Psychology*, 5, 271-290.
- Cuellar, I., Nyberg, B., Maldonado, R., & Roberts, R. (1997). Ethnic identity and acculturation in a young adult Mexican-origin population. *Journal of Community Psychology*, 25(6), 535-549.

- Dalhaug, K. C., Oppedal, B., & Røysamb, E. (2010). The role of sociocultural context for culture competence and depressive symptoms among ethnic minority youths in junior high school. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(3), 280-294.
- ECON. (2007). *Bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige i kommunene. Utgiftskartlegging og vurdering av kvalitet*. Oslo: ECON.
- Edwards, J., & Chrisholm, J. (1987). Language, multiculturalism, and identity: A Canadian study. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 8(5), 391-408.
- Erikson, E. (1968). *Identity. Youth and crisis*. London: Faber & Faber Limited.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publications Ltd.
- Hayton, J. C., Allen, D. G., & Scarpello, V. (2004). Factor retention decisions in exploratory factor analysis: A tutorial on parallel analysis. *Organizational Research Methods*, 7(2), 191-205.
- Hopkins, P., & Hill, M. (2010). The needs and strengths of unaccompanied asylum-seeking children and young people in Scotland. *Child and Family Social Work*, 15(4), 399-408.
- Huemer, J., Karnik, N. S., Voelkl-Kernstock, S., Granditsch, E., Dervic, K., Friedrich, M. H., & Steiner, H. (2009). Mental health issues in unaccompanied refugee minors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 13(3), 31-43.
- Imbens-Bailey, A. (1996). Ancestral language acquisition: Implications for aspects of ethnic identity among Armenian American children and adolescents. *Journal of Language and Social Psychology*, 15(4), 422-444.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. (2012). *Fakta om asylsøkere og flyktninger*. Hentet 8. juni, 2012 fra <http://www.imdi.no/no/iFAKTA/Fakta-om-asylsokere-og-flyktninger/>
- Justis- og politidepartementet. (2011). *Enslige mindreårige asylsøkere*. Hentet 11. juli, 2011 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/innvandringspolitikk/asyl-_og_flyktningpolitikk/einslege_mindrearige_asylsokjarar.html?id=85870
- Kroger, J. (2001). What transits in an identity status transition: A rejoinder to commentaries. *Identity*, 3(3), 291-304.
- Kroger, J. (2009). *Identity in Adolescence: The balance between self and other* (3. utg.). East Sussex: Routledge.
- LaFromboise, T.D., Coleman, H. K., & Gerton, J. (1998). Psychological impact of biculturalism. Evidence and theory. I P. B. Organista, K. M. Chun, & G. Marin, *Readings in ethnic psychology* (ss. 123-155). New York & London: Routledge.
- LaFromboise, T. D., & Rowe, W. (1983). Skills training for bicultural competence: Rationale and application. *Journal of Counseling Psychology*, 30(4), 589-595.

- Lalleman, J. (1987). A relation between acculturation and second-language acquisition in the classroom. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 8(5), 409-431.
- Liebkind, K. (2006). Ethnic identity and acculturation. I D. L. Sam, & J. W. Berry (Red.), *Cambridge handbook of acculturation psychology* (ss. 78-96). Cambridge: Cambridge University Press.
- Liebkind, K., Jasinskaja-Lahti, I., & Solheim, E. (2004). Cultural identity, perceived discrimination, and parental support as determinants of immigrants' school adjustments: Vietnamese youth in Finland. *Journal of Adolescent Research*, 19(6), 635-656.
- Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. I J. Adelson (Red.), *Handbook of adolescent psychology* (ss. 159-187). New York: John Wiley.
- Marcia, J.E. (1993). *Ego identity: A handbook for psychosocial research*. New York: Springer-Verlag.
- Masgoret, A.-M., & Ward, C. (2006). Culture learning approach to acculturation. I D. L. Sam, & J. W. Berry (Red.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (ss. 58-77). Cambridge: Cambridge University Press.
- Montgomery, E. (2011). Trauma, exile and mental health in young refugees. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 124(Supplement s440), 1-46.
- Neblett, E.W., Rivas-Drake, D., & Umana-Taylor, A.J. (2012). The promise of racial and ethnic protective factors in promoting ethnic minority youth development. *Child Development Perspectives*, 6(3), 296-303.
- Oppedal, B. (2006). Development and acculturation. I D. L. Sam, & J. W. Berry (Red.), *Cambridge handbook of acculturation psychology* (ss. 97-112). Cambridge: Cambridge University Press.
- Oppedal, B., & Idsø, T. (2012). *Factor structure of "The Host/Norwegian Culture Competence and Ethnic Culture Competence Scale"*. Upublisert arbeidsdokument. Nasjonalt folkehelseinstitutt, Oslo.
- Oppedal, B., Jensen, L., & Seglem, K. (2008). *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Oppedal, B., & Røysamb, E. (2007). Young Muslim Immigrants in Norway: An Epidemiological Study of Their Psychosocial Adaptation and Internalizing Problems. *Applied Development Science*, 11(3), 112-125.
- Oppedal, B., Røysamb, E., & Heyerdahl, S. (2005). Ethnic group, acculturation, and psychiatric problems in young immigrants. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(6), 646-660.

- Oppedal, B., Røysamb, E., & Sam, D. L. (2004). The effect of acculturation and social support on change in mental health among young immigrants. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 481-494.
- Oppedal, B., Seglem, K., & Jensen, L. (2009). *Avhengig og selvstendig. Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Phinney, J. S. (1989). Stages of ethnic identity development in minority group adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 9(1-2), 34-49.
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of Research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499-514.
- Phinney, J. S. (1992). The multigroup ethnic identity measure: A new scale for use with diverse groups. *Journal of Adolescent Research*, 7(2), 156-176.
- Phinney, J. S. (2003). Ethnic identity and acculturation. I K. M. Chun, P. B. Organista, & G. Marín (Red.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* (ss. 63-82). Washington, DC: American Psychological Association.
- Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271-281.
- Phinney, J. S., Romero, I., Nava, M., & Huang, D. (2001). The role of language, parents, and peers in ethnic identity among adolescents in immigrant families. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(2), 135-153.
- Riina, E.M. & McHale, S.M. (2012). Adolescents' experience of discrimination and parent-adolescent relationship quality: The moderating role s of sociocultural processes. *Journal of Family Issues*, 33(7), 851-873.
- Roberts, R. E., Phinney, J. S., Masse, L. C., Chen, Y., Roberts, C. R., & Romero, A. (1999). The structure of ethnic identity of young adolescents from diverse ethnocultural groups. *Journal of Early Adolescence*, 19(3), 301-322.
- Rudmin, F. (2009). Constructs, measurements and models of acculturation and acculturative stress. *International Journal of Intercultural Relations*, 33(2), 106–123.
- Schwartz, S. J., Montgomery, M. J., & Briones, E. (2006). The role of identity in acculturation among immigrant people: Theoretical propositions, empirical questions, and applied recommendations. *Human Development*, 49(1), 1-30.
- Seglem, K. B. (2007). *Interpersonal risks, resources and depression symptoms among resettled unaccompanied minor refugees*. (Masteroppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Seglem, K. B., Oppedal, B., & Røysamb, E. (2012). *Coping, depressive symptoms and life satisfaction: A comparative study of young unaccompanied refugees and youth in the resettlement country*. Manuskript antatt for publisering.

- Smith, E. P., Walker, K., Fields, L., Brookins, C. C., & Seay, R. C. (1999). Ethnic identity and its relationship to self-esteem, perceived efficacy, and prosocial attitudes in early adolescence. *Journal of Adolescence*, 22(6), 867-880.
- Tajfel, H. (1978). *The social psychology of minorities*. New York: Minority Rights Group.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. I S. Worchel, & W. Austin (Red.), *Psychology of Intergroup Relations* (ss. 7-24). Chicago: Nelson-Hall.
- Utlendingsdirektoratet. (2007). *Asyl. Asyl er et fristed i et fremmed land for en flyktning*. Hentet 11.juli, 2011 fra <http://www.udi.no/upload/Pub/FaktaArk/FaktaarkAsylNorsk.pdf>
- Utlendingsdirektoratet. (2009). *Enslige mindreårige asylsøkere*. Hentet 11.juli, 2011 fra <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/Asylsokere-og-flyktninger/Enslige-mindrearige-asylsokere/>
- Utlendingsdirektoratet. (2012). *Årsrapport 2011*. Hentet 25. juni, 2012 fra <http://www.udi.no/arsrapport2011/>
- Virta, E., Sam, D. & Westin, C. (2004). Adolescents with Turkish background in Norway and Sweden: A comparative study of their psychological adaptation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 45(1), 15-25.
- Ward, C. (2001). The A, B, Cs of acculturation. I D. Matsumoto (Red.), *The handbook of culture and psychology* (ss. 411-445). New York: Oxford University Press.
- Ward, C., Bochner, S., & Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock* (2. utg.). East Sussex, England: Routledge.
- Wiese, E. B., & Burhorst, I. (2007). The Mental Health of Asylum-seeking and Refugee Children and Adolescents Attending a Clinic in the Netherlands. *Transcultural psychiatry*, 44(4), 596-613.
- Øien, C. (2010). *Underveis. En studie av enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo: Fafo.

VEDLEGG

Spørsmål som måler tilhørighet til opprinnelseskultur

	1 Helt uenig	2 Delvis uenig	3 Delvis enig	4 Helt enig
Jeg ser på meg selv som afghaner/somalier/iraker/kurder/tamil/annet...				

Spørsmål som måler tilhørighet til norsk kultur

	1 Helt uenig	2 Delvis uenig	3 Delvis enig	4 Helt enig
Jeg ser på meg selv som norsk				

Spørsmål som måler kompetanse innen opprinnelseskultur

Hvor lett er det for deg...	1 Veldig vanskelig	2 Ganske vanskelig	3 Ganske lett	4 Veldig lett
... å føle at du har mye til felles med ungdommer fra din kultur?				
... å få nye venner blant elever på skolen fra din kultur?				
... å snakke på morsmålet ditt?				
... å trives sammen med ungdommer fra din kultur?				
... å hygge deg når du er sammen med ungdommer fra din kultur?				
... å bli med hjem til venner fra din kultur etter skolen/jobben?				
... å skrive på morsmålet ditt?				
... å føle at ungdommer fra din kultur forstår deg og hvordan du er?				
... å vite hvordan du skal oppføre deg når du besøker venner fra din kultur				

Spørsmål som måler norsk kulturkompetanse

Hvor lett er det for deg...	1 Veldig vanskelig	2 Ganske vanskelig	3 Ganske lett	4 Veldig lett
... å snakke på norsk?				
... å få nye venner blant norske elever på skolen?				
... å være sammen med norske ungdommer?				
... å vite hvordan du skal oppføre deg når du besøker norske venner?				
... å føle at du har mye til felles med norske ungdommer?				
... å føle at norske ungdommer forstår deg og hvordan du er?				
... å skrive på norsk?				
... å trives sammen med norske ungdommer?				
... å bli med hjem til norske venner etter skolen/jobben?				

Spørsmål som måler utforskning av identitet knyttet til opprinnelseskultur

	1 Helt uenig	2 Delvis uenig	3 Delvis enig	4 Helt enig
Jeg bruker tid på å prøve å finne ut mer om min etniske gruppe, slik som dens historie, tradisjoner og skikker.				
Jeg gjør mye for å forstå min etniske bakgrunn bedre.				
Jeg snakker ofte med andre personer for å lære mer om min etniske gruppe.				